

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»**

Кафедра української та зарубіжної літератури

О. А. Лапко

ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Античність. Середньовіччя. Відродження

*Навчальний посібник
для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
спеціальності*

014.01 Середня освіта. Українська мова і література

**Полтава
2022**

УДК 82.09 (075.8)

Л – 24

Рецензенти:

Кизилова В. В. – докторка філологічних наук, професорка кафедри філологічних дисциплін ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Філоненко Н. М. – кандидатка філологічних наук, доцентка, наукова співробітниця відділу української літератури Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича.

Л – 24 Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Полтава : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2022. 132 с.

Навчальне видання містить комплекс рекомендацій та завдань до самостійної роботи здобувачів вищої освіти з курсу «Історія зарубіжної літератури», що охоплюють теми з літератури античності, Середньовіччя та Відродження. Подані у виданні теоретичний матеріал, тестові та практичні завдання сприятимуть якісній підготовці студентів до практичних занять і контрольних модульних робіт.

Видання призначене для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література.

УДК 82.09 (075.8)

*Рекомендовано до друку вченою радою
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(протокол № 11 від 27 травня 2022 року)*

© Лапко О.А. 2022
© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2022

Зміст

Пояснювальна записка	4
Зміст курсу «Історія зарубіжної літератури (Античність. Середньовіччя. Відродження)».....	7
Література античності.....	13
Тема 1. Антична культура. Етапи розвитку давньогрецької та римської літератури.....	13
Тема 2. Антична міфологія.....	22
Тема 3. Героїчний епос Давньої Греції. Поєми Гомера «Іліада», «Одіссея».....	33
Тема 4. Дидактична література. Поєма Гесіода «Роботи і дні». Байки Езопа.....	41
Тема 5. Давньогрецька лірика.....	44
Тема 6. Давньогрецький театр.....	51
Тема 7. Римська література.....	63
Література Середньовіччя та Відродження.....	69
Тема 1. Середні віки як культурно-історична доба у розвитку європейської цивілізації.....	69
Тема 2. Література Раннього Середньовіччя. Література латинською мовою.....	72
Тема 3. Героїчний епос Раннього Середньовіччя.....	74
Тема 4. Героїчний епос Зрілого Середньовіччя.....	79
Тема 5. Лицарська література.....	88
Тема 6. Міська література. Поезія вагантів. Середньовічний театр і драматургія.....	94
Тема 7. Поезія східних країн.....	98
Тема 8. Відродження як культурно-історичний період.....	101
Тема 9. Італійська література доби Відродження.....	106
Тема 10. Ренесансна література Німеччини та Нідерландів.....	115
Тема 11. Французька література епохи Відродження.....	118
Тема 12. Іспанська література епохи Відродження.....	120
Тема 13. Англійська література Ренесансу. Творчість В. Шекспіра.....	125
Використана та рекомендована література.....	130

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У навчальному виданні подано комплекс рекомендацій та завдань до самостійної роботи здобувачів вищої освіти з курсу «Історія зарубіжної літератури», що охоплюють теми з літератури античності, Середньовіччя та Відродження. Запропоновані теоретичний матеріал, тестові та практичні завдання сприятимуть глибшому розумінню студентами художніх текстів та особливостей літературного процесу давніх епох, якісній підготовці до практичних занять і контрольних модульних робіт.

Метою освітнього компонента «Історія зарубіжної літератури» є формування загальних та професійних компетентностей здобувача вищої освіти, які закладають підґрунтя фахової історико-літературної, теоретико-літературної та методичної підготовки майбутнього вчителя-словесника.

Реалізації мети підпорядковані такі основні **завдання** освітнього компонента:

- систематизація, поглиблення та розширення історико-літературних знань, набутих в процесі здобуття повної середньої освіти та опанування освітніх компонентів гуманітарного змісту, передбачених освітньою програмою;
- формування знань про етапи, тенденції та особливості розвитку світової літератури від давнини до сучасності;
- аналіз творчості найвідоміших письменників кожного культурно-історичного періоду;
- засвоєння теоретичних знань у межах вивчення питань формування літературних жанрів, еволюції художньої форми, знань про видатних письменників кожної доби, зміст і художні особливості творів, що є найвищими мистецькими досягненнями кожної епохи;
- формування здатності усвідомлювати світобачення й світорозуміння культурно-історичної епохи через рецепцію її мистецького рефлексування;
- розвиток вмінь аналізувати літературні твори з урахуванням культурно-мистецького контексту епохи, обґрунтовувати свою думку з приводу прочитаного;
- удосконалення навичок самостійної роботи з художнім

- текстом та навчальною літературою;
- удосконалення вмінь аналізувати художні твори різної жанрово-родової приналежності та застосовувати прийоми аналізу художнього тексту, опановані під час вивчення освітніх компонентів теоретико-літературного та аналітично-прикладного змісту;
 - підготовка до вивчення освітніх компонентів методичного циклу.

Програма освітнього компонента «Історія зарубіжної літератури» передбачає опрацювання теоретичного навчального матеріалу, виконання практичних завдань, дослідницько-пошукових завдань, аналіз художніх текстів, обговорення проблемних питань, участь у дискусіях, самостійну роботу з навчальною літературою, виконання контрольних тестів. Для поточного контролю використовуються тестування, усне опитування, письмові роботи.

В результаті вивчення розділу «Античність. Середньовіччя. Відродження» курсу історії зарубіжної літератури здобувач вищої освіти повинен:

- знати етапи, тенденції та особливості розвитку літератури античності, Середньовіччя та Відродження;
- володіти теоретичними знаннями та літературознавчими поняттями в межах вивчення питань формування літературних жанрів, еволюції художньої форми, тенденцій розвитку літератури античності, Середньовіччя та Відродження, відомостями про творчість найвидатніших письменників цих періодів;
- аналізувати літературні твори, що є найвищими мистецькими досягненнями кожного з цих періодів, з урахуванням культурно-мистецького контексту епохи, обґрунтовувати свою думку з приводу прочитаного;
- усвідомлювати особливості світобачення й світорозуміння людини античності, Середньовіччя та Відродження, відображені в художніх творах;
- мати уявлення про місце художньої словесності цих періодів у курсі зарубіжної літератури, який вивчається в процесі здобуття середньої освіти.

Для успішного опрацювання кожної теми здобувачам вищої освіти необхідно:

- поглибити розуміння історико-літературного й теоретико-літературного матеріалу, опрацювавши матеріали до лекції, глосарій до теми та інші запропоновані матеріали;
- прочитати й проаналізувати художні твори або їх фрагменти, зосереджуючись на тих аспектах аналізу, які акцентовані в питаннях плану та завданнях до практичного заняття або самостійної роботи;
- осмислити питання теми, зробивши необхідні нотатки на основі опрацьованого матеріалу та власних спостережень над художнім текстом (рекомендовані форми: тези, виписки, план відповіді на питання, схема, таблиця тощо; в електронному форматі: примітки на полях, виділення кольором чи іншим шрифтом, підкреслення найважливішої інформації тощо); цей вид роботи дозволить якісно відповісти на запитання під час практичного заняття та підготуватись до контрольної модульної роботи;
- виконати тестові завдання до теми (за формою запитання та способом надання відповіді пропонуються такі типи тестових завдань: істина / хибність (так / ні), множинний вибір – єдина відповідь, множинний вибір – множинна відповідь, завдання на встановлення відповідності);
- виконати практичні завдання та оформити відповіді, урахувавши рекомендації.

Працюючи над завданнями, слід дотримуватись вимог академічної доброчесності.

Зміст курсу «Історія зарубіжної літератури (Античність. Середньовіччя. Відродження)»

Модуль 1. Література античності

Тема 1. Антична культура. Етапи розвитку давньогрецької та римської літератури

Поняття про античний світ та античну культуру. Географія та етнографія античного світу. Хронологічні межі епохи. Значення античності в розвитку європейської культури.

Періодизація давньогрецької літератури. Етапи розвитку римської літератури.

Тема 2. Антична міфологія

Поняття про міф, міфологію.

Давньогрецька міфологія. Доолімпійська міфологія. Молодше покоління богів. Еволюція міфологічних уявлень. Божества давньогрецького пантеону, олімпійські боги. Давньогрецькі культи героїв, міфи про Тесея, Геракла, Персея. Основні міфологічні цикли (Троянський, Фіванський, цикл міфів про аргонавтів), центральні події та персонажі.

Римська міфологія.

Античні міфи в шкільному курсі літератури.

Тема 3. Героїчний епос Давньої Греції. Поєми Гомера «Іліада», «Одіссея»

Поняття про епос (епос як рід літератури, епос як явище античної літератури).

Поєми Гомера «Іліада», «Одіссея». «Гомерівське питання». Троянський цикл міфів як основа сюжету поеми «Іліада». Центральні події твору. Двоплановість зображення. Образи центральних персонажів «Іліади» (Агамемнон, Ахілл, Гектор). Принцип епічної об'єктивності. Особливості сюжету «Одіссеї». Образ Одіссея. Образи інших персонажів (супутники Одіссея, Пенелопа). Художні особливості поем (особливості композиції, художні засоби, поетична техніка).

Поєми Гомера на уроках літератури.

Тема 4. Дидактична література. Поєма Гесіода «Роботи і дні». Байки Езопа

Дидактичний епос. Поєма Гесіода «Роботи і дні».

Становлення байки як літературного жанру. Достовірні та

легендарні відомості про Езопа. «Основний езопівський збірник». Ідейно-тематичні групи байок Езопа. Ідейна концепція. Поетика байок Езопа. Сюжети байок Езопа в обробці Федра і Бабрія.

Байки Езопа на уроках літератури.

Тема 5. Давньогрецька лірика

Лірика як рід літератури. Жанровий склад давньогрецької лірики. Декламаційна і мелічна лірика.

Тіртеї. Відомості про поета. Ідейна спрямованість елегій («Гарно для чесного мужа»). Архілох. Відомості про життя поета. Мотиви лірики («Серце, серце...», «Всі шляхи богам відкриті», «Смукот, Перікле»). Анакреонт. Життєвий шлях. Тематика поезій («Золотоволосий Ерот», «Сивина вкриває скроні», «Принеси води, юначе»). Анакреонтична лірика («Цикада», «Сумно жити не кохавши», «Старість Анакреонта», «Як вино я попиваю», «Мені б співать про Трою»). Сапфо. Достовірні й легендарні відомості про поетесу. Основні мотиви лірики. Особливості розкриття внутрішнього стану людини в поезії Сапфо; образ природи («З Криту ти сюди завіттай», «Кажуть ті – піхота найкраща», «До Афродіти», «Жереб мені», «Прагну тільки померти я», «І до нас із Сард», «На повернення брата», «До богів подібний мені здається»).

Александрійська поезія.

Твори давньогрецьких поетів-ліриків у шкільному курсі літератури.

Тема 6. Давньогрецький театр

Виникнення античної трагедії та комедії. Їх структура. Особливості організації театральних вистав. Змагання поетів-трагіків.

Творчість Есхіла – «батька трагедії»: відомості про поета-трагіка, творча спадщина; трагедія «Прометей закутий» (особливості розгортання конфлікту, образ Прометея); внесок Есхіла у розвиток давньогрецької трагедії.

Творча спадщина Софокла: біографічні відомості; трагедія «Цар Едіп» (Фіванський цикл як міфологічна основа, суть конфлікту, образ центрального героя); новаторство Софокла.

Творчість Евріпіда – реформатора класичної трагедії: відомості про поета-трагіка; трагедія «Медея» (цикл міфів про

аргонавтів та сюжет трагедії, особливості осмислення міфологічного матеріалу, своєрідність конфлікту, особливості змалювання персонажів); новаторство Евріпіда.

Творчість Арістофана – «батька комедії»: відомості про життя і творчість; сюжет комедії «Жаби», зміст назви; комедія «Жаби» як один із перших зразків літературної критики.

Своєрідність нової аттичної комедії.

Тема «Давньогрецький театр» у шкільному курсі літератури.

Тема 7. Римська література

Основні етапи розвитку римської літератури. Римська література «золотого віку».

Життєвий і творчий шлях Вергілія. Поєми «Буколіки», «Георгіки». Робота над «Енеїдою». Ідейний зміст «Енеїди». Міфологічне обґрунтування римської історії. Боги і люди у Вергілія. Образи центральних персонажів поеми. «Енеїда» та епос Гомера. Художні паралелі. Розвиток гомерівської традиції у поемі Вергілія. Значення творчості Вергілія у європейській літературі.

Творчість Горация. Поезія Овідія.

Твори римських письменників на уроках літератури.

Модуль 2. Література Середньовіччя та Відродження

Тема 1. Середні віки як культурно-історична доба у розвитку європейської цивілізації

Хронологічні межі Середньовіччя. Культурно-історичні умови розвитку літератури. Етапи розвитку середньовічної літератури.

Тема 2. Література Раннього Середньовіччя. Література латинською мовою

Значення латинської писемності в західноєвропейській середньовічній культурі. Релігійна література латинською мовою. Світська література латинською мовою.

Тема 3. Героїчний епос Раннього Середньовіччя

Ідейно-естетична своєрідність героїчного епосу Середньовіччя.

Кельтський епос. Саги уладського циклу: основний зміст, центральний персонаж, особливості художньої форми.

Англосаксонська поема «Беовульф»: сюжет, походження твору, казково-фантастичні мотиви, історичне тло подвигів

Беовульфа, образ центрального персонажа, етимологія його імені, ідейний зміст твору.

Давньоскандинавська література: «Старша Едда» (відбиття язичницьких уявлень у міфологічних піснях, сюжетний зв'язок героїчних пісень з епосом континентальних германців); «Молодша Едда» Сноррі Стурлусона, поезія скальдів; ісландські саги.

Тема 4. Героїчний епос Зрілого Середньовіччя

Французький героїчний епос. «Пісня про Роланда»: художня трансформація історичних фактів, втілення національно-релігійної ідеї, система образів твору.

Іспанський героїчний епос. «Пісня про Сіда»: прототип центрального персонажа, характер художньої трансформації історичних фактів, реалістична манера оповіді, місце сімейно-повутової тематики.

Німецький героїчний епос. «Пісня про Нібелунгів»: витоки сюжету, історична основа, центральні образи твору, казкові мотиви.

Західноєвропейський героїчний епос Зрілого Середньовіччя на уроках літератури в закладах загальної середньої освіти.

Тема 5. Лицарська література

Лицарська література як частина куртуазної культури. Лицарська лірика. Лірика трубадурів: теми, образи, жанри. Її значення у розвитку європейської літератури. Мінезанг. Лицарські романи. Художня своєрідність. Античний, бретонський і візантійський цикли.

Тема 6. Міська література. Поезія вагантів. Середньовічний театр і драматургія.

Загальна характеристика міської літератури. Фабліо та шванки. Тваринний епос. Алегоричні поеми. Поезія вагантів. Її провідні теми. Середньовічний театр і драматургія. Основні жанри.

Тема 7. Поезія східних країн

Китайська середньовічна поезія. Основні риси поезії епохи Тан. Художні особливості лірики Лі Бо і Ду Фу.

Персько-таджицька література. Жанр рубаї. Омар Хайям – вчений і поет. Проблема атрибуції його поезій. Провідні мотиви

поезії Омара Хайяма.

Японська класична поезія. Її основні жанри: танка, ренга, хайку (хоку). Основні поетичні засоби та стилістичні прийоми японської класичної поезії. Внесок Мацуо Басьо у розвиток жанру хайку. Теоретичні засади поетики хайкай.

Східна поезія на уроках літератури.

Тема 8. Відродження як культурно-історичний період

Поняття про Відродження (Ренесанс). Хронологічні межі культури Ренесансу. Періодизація. Культурно-історичні умови розвитку ренесансної літератури. Ренесансний світогляд. Ренесансний реалізм. Національна специфіка ренесансної літератури.

Тема 9. Італійська література доби Відродження

Своєрідність італійської літератури Відродження.

Основні факти біографії Данте. «Нове життя» як перша в європейській літературі художня автобіографія. Особливості композиції. Образ Беатріче. Художня своєрідність «Божественної комедії»: зміст назви, специфіка жанру, особливості композиції, символіка чисел, художній простір поеми, багатоплановість зображення; риси середньовічної і ренесансної літератури у творі.

Біографічні відомості про Ф. Петрарку. Збірка «Канцоньєре»: композиція, жанровий склад, тематика поезій; ліричний герой «Канцоньєре», своєрідність внутрішнього конфлікту; образ Лаури, особливості змалювання героїні ліричних поезій у Петрарки і Данте.

Біографічні відомості про Дж. Боккаччо. Художні особливості «Декамерона»: своєрідність композиції, роль оповіді-обрамуння та авторських передмови і післямови; тематичне розмаїття новел «Декамерона»; образи оповідачів як втілення ренесансного ідеалу людини, риси ренесансного світогляду у творі Дж. Боккаччо.

Твори італійського Відродження в шкільному курсі літератури.

Тема 10. Ренесансна література Німеччини та Нідерландів

Загальна характеристика доби Відродження в Німеччині та Нідерландах. Творчість Ульріха фон Гуттена. «Листи темних

людей». Збірка Себастьяна Бранта «Корабель дурнів». «Народні книги». Гуманізм в Нідерландах. «Похвальне слово Глупоті» Еразма Роттердамського.

Тема 11. Французька література епохи Відродження

Особливості французької ренесансної літератури.

Гурток Маргарити Наваррської. Її збірка новел «Гептамерон».

Творчість Франсуа Рабле – вершинне досягнення французької ренесансної літератури. Вплив гуманістичних ідей на формування творчої індивідуальності письменника. Роман «Гаргантюа і Пантагрюель»: джерела сюжету, ідейний зміст, утвердження ідеалу ренесансної людини.

Творчість поетів «Плеяди».

Тема 12. Іспанська література епохи Відродження

Особливості іспанської літератури епохи Відродження. Розвиток жанру шахрайського роману.

Роман «Дон Кіхот» Сервантеса як пародія на лицарські романи. Образи центральних персонажів.

Драматургія Лопе де Веги: естетичні погляди митця, трактат «Нове мистецтво писати комедії у наш час»; жанрово-тематичні групи п'єс; «Собака на сіні» Лопе де Веги – комедія «плаща і шпаги»; героїко-історична п'єса «Фуенте Овехуна»: особливості конфлікту, сюжет, центральні образи, ідейна спрямованість.

Твори іспанської ренесансної літератури в шкільному вивченні.

Тема 13. Англійська література Ренесансу. Творчість В. Шекспіра

Своєрідність англійської літератури доби Відродження.

«Шекспірівське питання» Періодизація творчості В. Шекспіра. «Ромео і Джульєтта». «Великі трагедії».

Художня своєрідність трагедії В. Шекспіра «Гамлет». Сюжет і його джерела. Особливості композиції. Система образів. Принцип подвоєння і паралелізму. Характер конфлікту. Тлумачення образу Гамлета.

Твори В. Шекспіра в шкільному курсі літератури.

Література античності

Тема 1. Антична культура.

Етапи розвитку давньогрецької та римської літератури

1. Поняття про античний світ та античну культуру. Географія та етнографія античного світу. Хронологічні межі епохи.
2. Значення античності в розвитку європейської культури.
3. Періодизація давньогрецької літератури.
4. Етапи розвитку римської літератури.

Література

1. Пашенко В., Пашенко Н. Антична література : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 718 с.
2. Підлісна Г. Антична література : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1992. 255 с.
3. Ковбасенко Ю. Антична література : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
4. Антична література : словник / Миронова В., Михайлова О., Мегела І. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
5. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

Глосарій до теми

Антична культура – сукупність історичних і культурних надбань стародавніх греків і римлян, яка становить основу для формування європейської культури.

Античний – у перекладі з латини «стародавній».

Античний світ – поняття, яке застосовуються щодо двох країн стародавнього світу: Давньої Греції та Давнього Риму.

Античність – епоха в історії європейської цивілізації, яка охоплює період від II тисячоліття до н.е. до кінця V століття н.е.

Ахейці, дорійці, еолійці, іонійці – грецькі племена, об'єднані еллінською культурою, які заселяли материкову та острівну Грецію й західне узбережжя Малої Азії.

Еллада – Давня Греція; назва середньої Греції, яка з VI ст. до н. е. поширилась на всю країну.

Елліни – назва, яку вживали давні греки на позначення свого етносу; самоназва давніх греків.

Еллінізм – культура, яка сформувалась у Малій Азії та Єгипті внаслідок завоювань Александра Македонського; характеризується взаємовпливом грецької культури та культури азійських народів і Єгипту.

Елліністичний – той, який стосується періоду давньогрецької історії від смерті Александра Македонського до завоювання Еллади Римом.

Крито-мікенська цивілізація – культура, яка розвивалася на острові Крит та півострові Пелопоннес до XIII ст. до н. е. та занепадала, вірогідно, внаслідок природних катастроф та нового переселення грецьких племен.

Латини, сабіни – італійські племена, які у VIII ст. до н. е. заснували місто Рим.

Латинська мова – мова племені латинів, яка згодом стала офіційною мовою в Давньому Римі.

Поліс – місто-держава в Давній Греції.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Хронологічними межами епохи античності є

- а) 30-ті рр. I ст. до н. е. – V ст. н. е.;
- б) VII – IV ст. до н. е.;
- в) II тисячоліття до н.е. – кінець V століття н.е.;
- г) середина II ст. до н. е. – IV ст. н. е.

2. Античну культуру становлять здобутки

- а) стародавніх єгиптян, греків і римлян;
- б) стародавніх греків і римлян;
- в) стародавніх греків і фінікійців;
- г) стародавніх єгиптян і римлян.

3. Творцями еллінської культури були племена

- а) латинів, сабінів, етрусків, еллінів;
- б) ахейців, дорійців, еолійців, іонійців;
- в) кельтів, франків, готів, еллінів;

г) фінікійців, ассірійців, мікенців, критян.

4. Укажіть основні періоди розвитку давньогрецької літератури.

- а) архаїчний;
- б) бретонський;
- в) візантійський;
- г) троянський;
- г) класичний;
- д) фіванський;
- е) елліністичний.

5. Знайдіть відповідність.

А. Класичний період	1. Міфотворчість. Розквіт епічної поезії
Б. Елліністичний період	2. Становлення і розвиток давньогрецького театру
В. Архаїчний період	3. Домінування прозових жанрів
Г. Література епохи римського панування	4. Нова аттична комедія. Александрійська поезія

6. Знайдіть відповідність.

А. Пізня римська література	1. Переклади й наслідування творів давньогрецької літератури
Б. Рання римська література	2. Школа неотериків («нових поетів»).
В. Римська література періоду громадянських воєн	Творчість Катулла
Г. Римська література ранньої Імперії	3. «Золотий вік» римської поезії. Творчість Вергілія, Горация, Овідія
	4. Розвиток латиномовної літератури римських провінцій

Завдання 2

Ознайомтесь із таблицями 1–2, опрацюйте матеріал лекції та розділи рекомендованих навчальних видань. Доповніть таблиці необхідною, на вашу думку, інформацією.

Таблиця 1. Періодизація давньогрецької літератури

(за виданням: Пашенко В., Пашенко Н. Антична література : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 718 с.)

Період	Хронологічні межі	Культурно-історичний контекст	Розвиток літератури
I. Література архаїчної Греції (архаїчний період):	До VII ст. до н. е.		
– долітературний;	До середини IX ст. до н. е.	Розквіт критської, потім мікенської цивілізації (II тис. до н. е.). Нове переселення грецьких племен на Пелопоннес (XIII–XI ст. до н.е.)	Міфотворчість. Розвиток жанрів усної народної творчості
– гомерівський	Середина IX – VIII ст. до н. е.	Формування основ античного суспільства. Початок грецької колонізації	Розквіт епічної поезії (поеми Гомера «Іліада», «Одіссея»). На межі архаїчного та класичного періодів – дидактичний епос (поема Гесіода «Роботи і дні»)
II. Класична література Греції (класичний період):	VII – IV ст. до н. е.		

Період	Хронологічні межі	Культурно-історичний контекст	Розвиток літератури
– післягомерівський (доба ранньої класики);	VII – VI ст. до н. е.	Становлення полісів (поліс – місто-держава). Зародження філософії	Домінування ліричних жанрів (творчість Тіртея, Архілоха, Сапфо, Анакреонта). Становлення жанру байки (Езоп)
– аттичний (Атика – область у Давній Греції з центром у місті Афіни)	V – IV ст. до н. е.	Розвиток афінської демократії. Греко-персидські війни (500 – 449 рр. до н. е.). Розквіт архітектури (спорудження Парфенону), скульптури (скульптури Фідія). Філософія Сократа (поворот від вивчення природи до вивчення людини). Пелопонеська війна між Афінами та Спартою (431 – 404 рр. до н. е.). Криза афінської демократії	Становлення і розвиток давньогрецького театру. Творчість Есхіла, Софокла, Евріпіда, Арістофана – вершинні досягнення літератури класичного періоду. Становлення жанру трагедії; розвиток давньої аттичної комедії (Арістофан). Розвиток історіографії (Геродот) і філософської прози (Платон, Арістотель)
III. Література доби еллінізму (елліністичний період)	Кінець IV – II ст. до н. е.	Правління Александра Македонського (завоювання Близького Сходу, Єгипту, Персії; створення греко-македонської держави, її розпад на кілька еллінських держав після смерті Александра Македонського).	Нова аттична комедія (Менандр). Александрійська поезія (Каллімах, Феокрит, Аполлоній)

Період	Хронологічні межі	Культурно-історичний контекст	Розвиток літератури
		Александрія (Єгипет) – новий культурний центр античного світу; александрійська бібліотека. Взаємодія грецьких та східних елементів у культурі	
IV. Література епохи римського панування	Середина II ст. до н. е. – IV ст. н. е.	Греція – одна з провінцій Римської імперії. Поширення й утвердження християнства	Домінування прозових жанрів: сатира (Лукіан), історіографія, біографічна проза (Плутарх), античний роман (Лонг)

Таблиця 2. Періодизація римської літератури

Період	Хронологічні межі	Культурно-історичний контекст	Розвиток літератури
I. Римська література епохи Республіки: – долітературний;	До 30-х рр. I ст. до н. е. До середини III ст. до н. е.	Заснування Рима, римської держави. Ліквідація царської влади, становлення республіки. V ст. до н. е. – початок завоювання Апеннінського півострова	Міфотворчість. Розвиток жанру історичної легенди (легенди про Енея, заснування Рима, перших римських царів), усної народної поезії (культові гімни, трудові й обрядові пісні)
– рання римська література;	Середина III – середина II ст. до н. е.	III ст. до н. е. – початок завоювання Римом Середземномор'я. Пунічні війни (війни з Карфагеном) II ст. до н. е. – завоювання Греції. Еллінізація	Переклади й наслідування творів давньогрецької літератури. Лівій Андронік – перший поет Риму (переклав «Одіссею» Гомера – перший поетичний твір, написаний латиною). 240 р до н. е. – дата початку римської літератури (Лівію Андроніку доручено переробку трагедії та комедії). Розвиток театру і драматургії. Найпродуктивніший жанр – комедія (Плавт, Теренцій)
– література періоду громадянських воєн	Середина II ст. до н. е.–	Громадянські війни в Римі. Перемога Октавіана. Завершення	Уповільнення розвитку літератури як наслідок гострої

Період	Хронологічні межі	Культурно-історичний контекст	Розвиток літератури
	30-ті рр. I ст. до н. е.	епохи Республіки. Завоювання Римом елліністичних держав (Мала Азія, Єгипет). Вплив східних релігійних культів	політичної боротьби. Розвиток історіографії. Посилення інтересу до поезії. I ст. до н. е. (60 – 70-ті рр.) – школа неотериків («нових поетів»): вивчення й наслідування александрійської поезії; центральні теми – кохання, вияви почуттів. Найвідоміший з неотериків – Катулл. Філософська поема Лукреція «Про природу речей»
II. Римська література епохи Імперії:	30-ті рр. I ст. до н. е. – V ст. н. е.		
– література ранньої Імперії;	30-ті рр. I ст. до н. е. – 30-40-і рр. I ст. н. е.	Правління Октавіана Августа («принцепса») Принципат як форма переходу від республіки до імперії. Утвердження культу імператорів як одна з ідеологічних основ Римської імперії. Формування римського класичного стилю	«Золотий вік» римської поезії. Поети «золотого віку»: Вергілій («Енеїда»), Гораций («Оди», «Мистецтво поезії»), Овідій (поема «Метаморфози»). Діяльність літературних гуртків, зокрема гуртка Мецената

Період	Хронологічні межі	Культурно-історичний контекст	Розвиток літератури
– «срібний вік» римської літератури;	I – початок II ст. н. е.	Остаточне утвердження імперії. Ознаки кризи, що наближається	«Срібний вік» римської літератури. Розвиток жанру трагедії (трагедії Сенеки на міфологічні сюжети), сатиричних жанрів (пригодницько-сатиричний роман Петронія «Сатирикон»). Федр – засновник віршованої байки в римській літературі
– пізня римська література	II – V ст. н. е.	Криза Римської держави. Вторгнення германських племен. Занепад творчих сил античного суспільства. Падіння Римської імперії. Поширення християнства	Розвиток латиномовної літератури римських провінцій, становлення античного роману (роман Апулея «Метаморфози, або Золотий осел»)

Тема 2. Антична міфологія

1. Поняття про міф, міфологію.
2. Давньогрецька міфологія:
 - доолімпійська міфологія; молодше покоління богів; еволюція міфологічних уявлень;
 - божества давньогрецького пантеону, олімпійські боги;
 - давньогрецькі культи героїв, міфи про Тесея, Геракла, Персея;
 - основні міфологічні цикли (Троянський, Фіванський, цикл міфів про аргонавтів), центральні події та персонажі.
3. Римська міфологія.
4. Античні міфи в шкільному курсі літератури.

Література

1. Пашенко В., Пашенко Н. Антична література : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 718 с.
2. Підлісна Г. Антична література : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1992. 255 с.
3. Ковбасенко Ю. Антична література : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
4. Анненкова О. Антична література. Література Середніх віків : навчальний посібник. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 200 с.
5. Антична література : словник / Миронова В., Михайлова О., Мегела І. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
6. Словник античної мітології / упоряд. Козовик І., Пономарів О. Тернопіль : Навчальна книга ; Богдан, 2006. 312 с.
7. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку ХІХ ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.
8. Кун М. Легенди та міфи Стародавньої Греції. Харків : Фоліо, 2008. 440 с.

Твори для читання й аналізу

Давньогрецькі міфи: міфи про олімпійських богів, міфи про Прометея, героїв (про Геракла, Персея, Тесея), міфи Троянського й

Фіванського циклів, циклу про аргонавтів (за виданням «Кун М. Легенди та міфи Давньої Греції»).

Глосарій до теми

Агамемнон – персонаж Троянського циклу міфів та «Іліади» Гомера, цар Аргоса, який очолював ахейське військо під час війни з троянцями.

Аїд, або **Гадес** (у римлян – **Плутон**), – брат Зевса, син Кроноса і Реї, володар підземного царства мертвих; Аїдом або Гадесом називали й саме царство мертвих.

Андромаха – героїня Троянського циклу міфів та «Іліади» Гомера, дружина захисника Трої царевича Гектора.

Антропоморфний – той, що наділений рисами людини; подібний до людей.

Аполлон, **Феб** – син Зевса і богині Лето, бог світла, покровитель мистецтва; його атрибут – ліра або кіфара.

Аргонавти – учасники подорожі до Колхіди на кораблі «Арго».

Арес, **Арей** (у римлян – **Марс**) – син Зевса і Гери, бог війни.

Артеміда (у римлян – **Діана**) – дочка Зевса і богині Лето, богиня природи, рослин та звірів, охоронниця матері під час пологів, покровителька мисливства.

Афіна (у римлян – **Мінерва**) – дочка Зевса, яка народилась із його голови, богиня мудрості, наук і військової справи; зображувалась в обладунках і зі зброєю.

Афродіта (у римлян – **Венера**) – дочка Зевса й Діони (за іншим варіантом дочка Урана, народжена з морської піни поблизу острова Кіпр), богиня вроди й кохання, покровителька закоханих.

Ахілл, **Ахіллес** – персонаж Троянського циклу міфів та «Іліади» Гомера, син фессалійського царя Пелея та морської богиня Фетіди, наймогутніший ахейський воїн; залишив поле битви через образу, завдану Агамемноном; після багатьох подвигів під Троєю був убитий стрілою Паріса, яку Аполлон спрямував у єдине вразливе місце на його тілі – п'яту.

Гекатонхейри – п'ятдесятиголові сторуки велетні, діти Геї та Урана.

Гектор – персонаж Троянського циклу міфів та «Іліади» Гомера, син Троянського царя Пріама, наймогутніший захисник Трої, який загинув у двобої з Ахіллом.

Генії і юнони – у римлян божества, які супроводжували людину протягом всього життя (генії – чоловіків, юнони – жінок).

Гера (у римлян – **Юнона**) – сестра Зевса, його дружина після Деметри, дочка Кроноса і Реї, богиня родинного щастя, подружнього життя.

Геракл – у давньогрецькій міфології син Зевса й смертної жінки Алкмени, наділений надзвичайною силою герой, який здійснив 12 подвигів: знищив Немейського лева, Лернейську гідру, стімфалійських птахів, вполював Керінейську золоторогу лань, Ерімантського вепра, очистив Авгієві стайні, приборкав Критського бика, переміг царя Діомеда та здобув його коней, здобув пояс цариці амазонок Іпполіти, викрав Геріонових корів, здолав пса Цербера, здобув золоті яблука німф Гесперід.

Гермес (у римлян – **Меркурій**) – син Зевса й німфи Маї, вісник Зевса і богів, провідник тіней померлих в Аїд, бог торгівлі, покровитель мандрівників, купців, шахраїв.

Герої – напівбоги; міфологічні персонажі, народжені в шлюбних божеств і смертних людей, наділені вродою й могутністю, як боги, але смертні, як люди.

Гестія (у римлян – **Веста**) – сестра Зевса, дочка Кроноса і Реї, богиня домашнього вогнища.

Гефест (у римлян – **Вулкан**) – син Зевса і Гери, бог вогню й ковальства, покровитель ремісників.

Гея – богиня землі, праматір богів; міфологічний образ, який є спробою осмислити поняття матерії.

Деметра (у римлян – **Церера**) – сестра й дружина Зевса, дочка Кроноса і Реї, богиня родючості землі, покровителька землеробства.

Діоніс, Вакх (у римлян – **Бахус**) – син Зевса і смертної жінки Семели, бог виноградарства та виноробства.

Доолімпійська міфологія (міфи про богів старшого покоління) – міфи про походження світу, панування Урана і Кроноса (Крона), боротьбу олімпійських богів і титанів.

Едіп – центральний персонаж Фіванського циклу міфів, цар Фів, який, попри спроби уникнути лихої долі, стає батьковбивцею та одружується зі своєю матір'ю.

Елена – героїня Троянського циклу міфів та Гомерового епосу, дочка Зевса і смертної жінки Леди, дружина спартанського царя Менелая, викрадення якої троянським царевичем Парисом спричинило Троянську війну.

Зевс (у римлян – **Юпітер**) – син Кроноса і Реї (тому його часто називали Кронідом або Кроніоном), верховний бог, володар небес і землі, цар богів і людей, бог грому та блискавки.

Зооморфний – той, що наділений рисами тварин.

«Капітолійська трійця» – у римлян три найбільш шановані божества (Юпітер, Юнона та Мінерва), на честь яких на Капітолійському пагорбі був споруджений храм.

Космогонія – уявлення про походження світу, відображені у міфах.

Кронос, Крон – один із титанів, син Геї та Урана, батько Зевса; позбавивши влади Урана, став панувати над світом; ототожнювався із усепоглинаючим часом.

Медєя – героїня циклу міфів про аргонавтів, дочка царя Колхіди Еєта, яка допомогла Ясонові викрасти золоте руно, утекла з ним і стала його дружиною.

Менелай – персонаж Троянського циклу міфів та Гомерового епосу, молодший брат Агамемнона, цар Спарти, чоловік Єлени.

Міксантропічний – той, що поєднує риси людини і тварини.

Міф – витвір колективної (переважно первісної) свідомості, який віддзеркалює уявлення про навколишній світ, його походження та систему його значущих елементів; відображення дійсності у вигляді чуттєво-конкретних персоніфікацій, персоніфікованих істот, які уявлялися цілком реальними.

Міфи про олімпійських богів (богів молодшого покоління) – міфи про утвердження влади Зевса, панування олімпійських богів.

Міфологія – 1) наука, що вивчає особливості міфів; 2) систематизоване зібрання міфів, що побутували у тій чи іншій культурі; 3) спосіб відображення дійсності, характерний для людини на ранній стадії суспільного розвитку; первісна форма духовної культури людства, яка стала основою релігійних культів, філософських вчень, художньої творчості.

Німфи – персонажі давньогрецької міфології, дрібні божества, які населяли моря, річки, ліси, озера та втілювали сили і явища природи.

Одіссей – персонаж Троянського циклу міфів та Гомерового епосу, володар острова Итаки, один із учасників Троянської війни, що відзначався хитрістю й винахідливістю; розповідь про його десятирічні пригоди під час повернення на Итаку становить зміст «Одіссеї» Гомера.

Олімп – найвища гора в Греції; священна гора давніх греків у Північній Фессалії, на якій оселилися боги молодшого покоління.

Олімпійські боги – у давньогрецькій міфології антропоморфні, наділені безсмертям та вродою, наймогутніші боги й богині, які оселились на священній горі Олімп. До олімпійців належать 12 божеств: Зевс, Посейдон, Гера, Гестія, Деметра, Арес, Гефест, Аполлон, Артеміда, Афродіта, Гермес, Афіна.

Паріс – персонаж Троянського циклу міфів та «Іліади» Гомера, син троянського царя Пріама, який виступив суддею в суперечці богинь Гери, Афін і Афродіти; викрав дружину спартанського царя Менелая Єлену, призвівши до Троянської війни та падіння Трої.

Патрокл – персонаж Троянського циклу міфів та «Іліади» Гомера, друг Ахілла, який у вирішальний момент з'явився на полі битви в обладунках та зі зброєю Ахілла; загинув від руки Гектора, наймогутнішого захисника Трої.

Пенати, лари, мани – у римлян божества, які охороняли домашнє вогнище, піклувались про єдність і благополуччя родини.

Персей – у давньогрецькій міфології син Зевса й смертної жінки Данаї, який переміг Горгону Медузу та, знищивши морське чудовисько, врятував красуню Анромеду.

Посейдон (у римлян – **Нептун**) – брат Зевса, син Кроноса і Реї, володар морів та океанів, покровитель мореплавства й конярства; його атрибут – тризуб у руці.

Пріам – персонаж Троянського циклу міфів та «Іліади» Гомера, останній володар Трої, батько Гектора і Паріса.

Рея – титаніда, дочка Геї та Урана, мати Зевса та інших олімпійських богів; обдуривши свого чоловіка Кроноса, врятувала свого сина Зевса.

Сатири – персонажі давньогрецької міфології, дрібні лісові божества, які втілювали плідні сили природи; зображувались як міксантропічні істоти, напівцапи-напівлюди; витупали супутниками Діоніса.

Тартар – безодня, нижня частина підземного царства Аїда.

Теогонія – сукупність міфів про походження богів.

Тесей – у давньогрецькій міфології син Посейдона та смертної жінки Ефри, який подолав Мінотавра (чудовисько з головою бика й тілом людини) у лабіринті на острові Крит.

Титани – божества, народжені від шлюбу Геї та Урана. До них належать Кронос, Рея, Океан, Мнемозіна (богиня пам'яті), Феміда (богиня справедливості) та ін.

Титаномахія – у давньогрецьких міфах війна за владу над світом між титанами та богами молодшого покоління.

Троянський цикл міфів – найбільший цикл давньогрецьких міфів, розповідь про десятирічну Троянську війну та події, що їй передували.

Уран – бог неба, правитель світу, чоловік богині Геї.

Фіванський цикл міфів – цикл давньогрецьких міфів, у центрі яких розповідь про трагічну долю фіванського царя Едіпа та його дітей.

Хаос – у давньогрецьких міфах первинний невпорядкований стан світу, безмежна вічна безодня; міфологічний образ, який є спробою осмислити поняття простору.

Цикл міфів про аргонавтів – міфи, об’єднані розповіддю про подорож Ясона та його супутників на кораблі «Арго» до Колхіди за золотим руном.

Циклопи (кіклопи) – одноокі велетні, діти Геї та Урана.

Янус – у римській міфології первинно бог неба і сонячного світла, що вранці відчиняв, а ввечері зачиняв небесні ворота, через які проходило сонце; бог дверей і воріт, усякого початку й завершення, охоронець подорожніх; зображувався з двома обличчями, зверненими у протилежні боки (старим – у минуле, молодим – у майбутнє).

Ясон – герой давньогрецьких міфів, який очолив аргонавтів під час подорожі до берегів Колхіди за золотим руном.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Яким був головний подвиг Тесея?

- а) викрав золоте руно;
- б) подолав Немейського лева;
- в) переміг Мінотавра;
- г) подолав Горгону Медузу.

2. Який персонаж давньогрецької міфології був покровителем мистецтв, наук, медицини, захисником пастухів, охоронцем худоби?

- а) Аполлон;
- б) Арес;
- в) Діоніс;
- г) Гермес.

3. За міфологічними уявленнями греків, олімпійські боги були наділені

- а) потворністю і безсмертям;
- б) надзвичайною вродою і безсмертям;
- в) зооморфністю (схожістю на тварин) і безсмертям;
- г) міксантропічністю (поєднанням рис людини і тварин) і безсмертям.

4. За міфологічними уявленнями давніх греків, боги жили

- а) на небесах;
- б) у палаці на дні моря;
- в) в Асгарді;
- г) на горі Олімп.

5. Німфи – це

- а) персонажі давньогрецької міфології, дрібні божества, які населяли моря, річки, ліси, озера та втілювали сили і явища природи;
- б) персонажі давньогрецької міфології, сторуки потвори або однооки велетні;
- в) персонажі скандинавської міфології, доньки Одіна, які відносять душі полеглих воїнів до Валгалли;
- г) персонажі римської міфології, душі померлих предків, які охороняли родину й дімівку.

6. Укажіть персонажів давньогрецької міфології, які належать до числа олімпійських богів.

- а) Одін;
- б) Сізіф;
- в) Бальдр;
- г) Аполлон;
- д) Зевс;
- е) Деметра;
- є) Афінa.

7. Укажіть, які подвиги здійснив Геракл.

- а) знищив Лернейську гідру;
- б) очистив Авгієві стайні;
- в) вполював Ерімантського вепра;
- г) викрав Геріонових корів;
- д) подолав Гренделя;
- е) вбив дракона і, омившись його кров'ю, став невразливим;
- є) здобув пояс цариці амазонок Іпполіти.

8. Укажіть основні цикли давньогрецьких міфів.

- а) Архаїчний;
- б) Бретонський;
- в) Візантійський;
- г) Троянський;
- г) цикл міфів про аргонавтів;
- д) Фіванський;
- е) Елліністичний.

9. Укажіть персонажів Троянського циклу міфів.

- а) Ахілл;
- б) Беовульф;
- в) Паріс;
- г) Гектор;
- г) Ясон;
- д) Агамемнон;
- е) Едіп.

10. Знайдіть відповідність.

А. Гефест	1. Син Зевса, Бог вина й виноградарства
Б. Гермес	2. Брат Зевса, володар морів та океанів, покровитель мореплавства й конярства
В. Посейдон	3. Син Зевса, бог вогню і ковальства, покровитель ремісників
Г. Діоніс	4. Син Зевса, вісник богів, покровитель мандрівників, купців, торговців.

11. Знайдіть відповідність.

А. Артеміда	1. Дружина Зевса, богиня родинного щастя, подружнього кохання
Б. Афродіта	2. Дочка Зевса, богиня мудрості, військових наук, справедливості
В. Гера	3. Сестра Аполлона, богиня полювання, природи, рослин та звірів, покровителька мисливців
Г. Афінa	4. Богиня кохання і вроди, покровителька закоханих

12. Знайдіть відповідність.

А. Едіп	1. Герой давньогрецьких міфів, який здійснив 12 славетних подвигів
Б. Геракл	2. Центральний персонаж Фіванського циклу міфів, якого спіткала трагічна доля
В. Ясон	3. Герой давньогрецьких міфів, який переміг Горгону Медузу та, знищивши морське чудовисько, врятував красуню Анромеду
Г. Персей	4. Герой давньогрецьких міфів, який здійснив подорож до берегів Колхіди за золотим руном

Завдання 2

Які подвиги Геракла потребували не лише сили й сміливості, але й кмітливості? Стисло розкажіть про них, тим самим аргументуючи відповідь на питання.

Завдання 3

Проаналізуйте міфи про Тесея і Персея за таким планом:

- походження персонажа;
- що спонукало здійснити подвиг;
- яким є головний подвиг персонажа;
- які дійові особи (у т.ч. боги) допомагали героєві в цьому; у чому полягала їх допомога;
- перелік інших подвигів персонажа.

Відповідь слід оформити у вигляді тез: кожна теза – відповідь на пункт запропонованого плану.

Завдання 3

Прочитайте Фіванський цикл міфів та цикл міфів про аргонавтів, окресліть події, зображені в них, за зразком:

Фіванський цикл міфів

Лай, цар Фів, проклятий Пелопсом за викрадення сина.

Одруження Лая з Іокастою. Пророцтво дельфійської піфії про здійснення прокляття (загибель від руки власного сина).

↓
Лай наказує рабові залишити новонародженого сина в лісі на розтерзання диким звірам. Раб передає малюка рабові коринфського царя, а той – своєму господарю, царю Полібу, який дає хлопчику ім'я Едіп та виховує його як свого сина.

↓

Завдання 4

Ознайомтесь із однією з чинних програм із зарубіжної літератури (або інтегрованого курсу української і зарубіжної літератури) для закладів загальної середньої освіти. З'ясуйте, які античні міфи в якому класі запропоновано для вивчення на уроках. Які міфи, на вашу думку, слід додати до цього переліку або вилучити з нього? Обґрунтуйте свою відповідь.

Тема 3. Героїчний епос Давньої Греції.

Поєми Гомера «Іліада», «Одіссея»

- I. Поняття про епос (епос як рід літератури, епос як явище античної літератури).
- II. «Гомерівське питання».
- III. Поєма «Іліада».
 - 1. Троянський цикл міфів як основа сюжету поєми «Іліада».
 - 2. Центральні події твору. Двоплановість зображення.
 - 3. Образи центральних персонажів «Іліади» (Агамемнон, Ахілл, Гектор). Принцип епічної об'єктивності.
- IV. Поєма «Одіссея».
 - 1. Особливості сюжету «Одіссеї».
 - 2. Образ Одіссея.
 - 3. Образи інших персонажів (супутники Одіссея, Пенелопа).
- V. Художні особливості поєм (особливості композиції, художні засоби, поетична техніка).
- VI. Поєми Гомера на уроках літератури.

Література

- 1. Пашенко В., Пашенко Н. Антична література : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 718 с.
- 2. Підлісна Г. Антична література : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1992. 255 с.
- 3. Анненкова О. Антична література. Література Середніх віків : навчальний посібник. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 200 с.
- 4. Ковбасенко Ю. Антична література : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
- 5. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
- 6. Антична література : словник / Миронова В., Михайлова О., Мегела І. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
- 7. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

8. Білецький А. Було колись під Іліоном... *Гомер. Іліада* / пер. із старогрецької Б. Тена. Харків : Фоліо, 2006. С. 3–24.
9. Забарило К. Гомерова «Одіссея» та її місце в світовій літературі. *Гомер. Одіссея* / пер. із старогрецької Б. Тена. Харків : Фоліо, 2002. С. 3–30.
10. Кун М. Легенди та міфи Стародавньої Греції. Харків : Фоліо, 2008. 440 с.
11. Глібовець В. Матеріали до вивчення поем Гомера «Іліада», «Одіссея». *Зарубіжна література в навчальних закладах*. 2004. № 9. С. 30–34.

Твори для читання й аналізу

Троянський цикл міфів (за виданням: Кун М. Легенди та міфи Давньої Греції.). Гомер. «Іліада»: пісні 1, 3, 6, 8,9, 14, 16, 18, 22, 24. Гомер. «Одіссея»: короткий зміст усіх пісень, пісні 1,5, 8–13, 21, 23.

Глосарій до теми

Аед – в архаїчний період давньогрецької культури професійний поет, творець та виконавець епічних пісень.

Алкїной – персонаж Гомерової «Одіссеї», цар феаків, який гостинно прийняв Одіссея та допоміг йому повернутися на Ітаку.

«Аналітики» («вольфіанці») – дослідники Гомерового епосу, які вважають «Іліаду» та «Одіссею» текстами, що складаються з окремих частин, створених різними аедами, навіть різними поколіннями аедів у різні періоди.

Гекзаметр – віршовий розмір, який складається з шести дактилічних стоп.

Героїчний епос – епічна поезія, що виникла в давні часи й зображувала подвиги видатної особистості чи епізоди з історії етносу як ідеальну епоху героїв та подвигів.

«Гомерівське питання» – дискусія про особистість Гомера, його біографію, часи життя, авторство поем.

Евмей – персонаж Гомерової «Одіссеї», вірний раб Одіссея, свинопас, в оселі якого зустрілися Одіссей із Телемахом.

Еол – у давніх греків бог вітрів.

Еос – у давньогрецькій міфології богиня вранішньої зорі.

Епічна поема – великий за обсягом віршований твір, у якому розповідається, як правило, про значущу подію з життя етносу.

Епос – літературний рід, у творах якого основним способом зображення є розповідь про події, явища тощо.

Іліон – друга назва Трої за ім'ям її міфічного засновника Іла.

Каліпсо – героїня Гомерової «Одіссеї», закохана в Одиссея німфа, яка сім років затримувала його на своєму острові Огігія.

Кірка (Кіркея, Цирцея) – героїня Гомерової «Одіссеї», чаклунка, яка обернула супутників Одиссея на свиней.

Лотофаги – у поемі Гомера «Одіссея» казковий народ, що нібито живе в Лівії та живиться лотосом.

Навсікая – героїня Гомерової «Одіссеї», дочка царя Алкіноя, яка зустріла Одиссея на березі острова феаків.

Пенелопа – героїня Гомерової «Одіссеї», дружина Одиссея, яка протягом двадцяти років вірно чекала на його повернення.

«Пісістратова реформа» – офіційний запис тексту поем Гомера «Іліада» й «Одіссея», ініційований афінським правителем Пісістратом у середині VI ст. до н. е.

Поліфем – персонаж Гомерової «Одіссеї», син Посейдона, циклоп, що був осліплений Одиссеєм.

Рансод – у Давній Греції виконавець епічної поезії.

Сирени – у давньогрецькій міфології напівжінки-напівптахи, що своїми співами заманювали на прибережні скелі кораблі, моряки з яких ставали їхньою здобиччю.

Скілла – у давньогрецькій міфології морське чудовисько з шістьома пащами, яке жило навпроти Харібди в печері поблизу протоки між Італією та Сицилією.

Телемах – персонаж Гомерової «Одіссеї», син Одиссея та Пенелопи, який на початку поеми Гомера вирушає на пошуки батька.

Теорія абсолютної одноосібності – теорія походження поем Гомера, згідно з якою кожна з поем (або обидва твори) створив один автор.

«Теорія зерна» – теорія походження поем Гомера, згідно з якою невелику поему розширювали та завершували багато різних авторів.

«Теорія малих пісень» – теорія походження поем Гомера, згідно з якою окремі пісні були об'єднані в одне ціле.

«Унітарії» – дослідники Гомерового епосу, які обстоюють ідею про єдність і художню цілісність «Іліади» та «Одіссеї», визнають Гомера історичною особистістю та безумовним автором обох творів.

Феаки – у поемі Гомера «Одіссея» народ мореплавців, що живе на острові Схерії.

Харібда – у давньогрецькій міфології морське чудовисько, яке жило навпроти Скілли в печері поблизу протоки між Італією та Сицилією та то поглинало, то вивергало морську воду разом із кораблями.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Міфологічною основою поеми Гомера «Іліада» є

- а) Фіванський цикл міфів;
- б) цикл міфів про аргонавтів;
- в) міфи про Тесея;
- г) Троянський цикл міфів.

2. Назвіть героїв Гомерового епосу.

- а) Ахілл, Гектор, Пенелопа, Андромаха;
- б) Едіп, Антігона, Тіресій, Лай;
- в) Еней, Дідона, Анхіс, Турн;
- г) Зігфريد, Крїмхільда, Гунтер, Етцель.

3. Які епізоди Троянського циклу міфів зображені в «Іліаді» Гомера?

- а) події всього циклу міфів – від весілля Фетіди й Пелея до повернення ахейців додому;
- б) події десятирічної троянської війни – від початку облоги Трої

до її падіння;

в) події десятого року облоги Трої (приблизно 50 днів) – починаючи з «гніву Ахілла» і завершуючи сценою похорону Гектора;

г) події десятого року облоги Трої – від похорону Гектора до спорудження дерев'яного коня.

4. Який герой Гомерового епосу наділений практичним розумом, хитрістю, винахідливістю, кмітливістю?

а) Езоп;

б) Гектор;

в) Медея;

г) Одисей.

5. Який герой поеми Гомера «Одіссея», позбавивши кіклопа Поліфема єдиного ока, зазнав гніву Посейдона?

а) Пенелопа;

б) Одисей;

в) Телемах;

г) Гермес.

6. Якого персонажа Гомерового епосу характеризують епітети «велемудрий», «невпинний в трудах і лукавстві», «хитромудрий»?

а) Агамемнона;

б) Пріама;

в) Одисея;

г) Гектора.

7. Яка героїня Гомерової поеми постійно виступає покровителькою Одисея, допомагає йому повернутися додому?

а) Афіна;

б) Каліпсо;

в) Афродіта;

г) Кірка.

8. Який персонаж «Іліади» Гомера схарактеризований у фрагменті: «Змальовуючи образ цього троянського героя, Гомер наділяє його

деякими рисами, притаманними як Ахіллу, так і іншим воїнам. Він наймогутніший серед троянців, у бою – хоробрий, жорстокий і нещадний до ахейців. Гомер підкреслює його побожність. <...> Проте найхарактерніша його риса полягає у безмежній вірності обов'язку, переконанні у справедливості його мети на землі – захисті Трої. Цьому високому завданню підпорядковані дії та помисли героя. <...> Під час прощання з Андромахою він постає не тільки як полум'яний патріот, а і як ніжний, турботливий чоловік і батько»?

- а) Паріс;
- б) Пріам;
- в) Менелай;
- г) Гектор.

9. Яким віршовим розміром написані поеми Гомера «Іліада» й «Одіссея»?

- а) гекзаметром;
- б) пентаметром;
- в) ямбом;
- г) амфібрахієм.

10. Чи є правильним твердження: «Гомерівське питання» – це дискусія про особистість Гомера (біографію, часи життя тощо) та авторство поем «Іліада» та «Одіссея»?

11. Чи є правильним твердження: «Події «Одіссеї» Гомера зображуються в хронологічній послідовності, тоді як в «Іліаді» вона порушується: з розповіді центрального персонажа дізнаємося про його попередні пригоди»?

12. Знайдіть відповідність.

А. Андромаха	1. Героїня «Одіссеї» Гомера, вірна дружина царя Ітаки
Б. Медея	2. Героїня Гомерового епосу, дружина спартанського царя Менелая, викрадена троянським царевичем Парісом
В. Єлена	3. Героїня циклу міфів про аргонавтів, дочка

царя Колхіди, яка допомогла Ясонові викрасти золоте руно

Г. Пенелопа 4. Героїня «Іліади» Гомера, дружина захисника Трої Гектора

13. Знайдіть відповідність.

А. Агамемнон	1. Персонаж «Іліади» Гомера, цар Аргоса, який очолював ахейське військо
Б. Ахілл	2. Наймогутніший ахейський воїн; залишив поле битви через образ, завдану Агамемноном
В. Гектор	3. Друг Ахілла, який з'явився на полі битви в обладунках та зі зброєю Ахілла; загинув від руки наймогутнішого захисника Трої
Г. Патрокл	4. Син Троянського царя Пріама, який загинув у двобої з наймогутнішим ахейським героєм

14. Знайдіть відповідність.

А. Алкіной	1. Син Одиссея, який на початку поеми Гомера вирушає на пошуки батька
Б. Поліфем	2. Циклоп, що був осліплений Одиссеєм
В. Евмей	3. Вірний раб Одиссея, свинопас, в оселі якого зустрілися батько з сином
Г. Телемах	4. Цар феаків, який гостинно прийняв Одиссея та допоміг йому повернутися на Ітаку

15. Знайдіть відповідність.

А. Каліпсо	1. Героїня Гомерової «Одіссеї», вірна дружина царя Ітаки
Б. Пенелопа	2. Дочка царя Алкіноя, яка зустріла Одиссея на березі острова феаків
В. Навсікая	3. Німфа, закохана в Одиссея; сім років затримувала його на острові Огігія
Г. Кірка	4. Чаклунка, яка перетворила супутників Одиссея на свиней

Завдання 2

Опрацюйте сюжет Троянського циклу міфів та «Іліади». Схематично окресліть хід подій в «Іліаді». Які епізоди Троянського циклу міфів передують подіям поеми Гомера? Яка подальша доля персонажів «Іліади»? Рекомендована форма відповіді – схема, що відображає перебіг подій.

Завдання 3

Ознайомтесь із сюжетом «Одіссеї». Чим відрізняється його побудова від сюжету «Іліади»? Спробуйте схематично відтворити перебіг подій «Одіссеї».

Завдання 4

Якими рисами наділені Ахілл, Гектор, Агамемнон, Одіссей, Пенелопа? Проілюструйте відповідь, згадавши епізоди, художні деталі, авторські характеристики. Відповідь оформіть у вигляді таблиці.

Риса персонажа	Приклад, який її ілюструє

Завдання 5

Ознайомтесь із однією з чинних програм із зарубіжної літератури (або інтегрованого курсу української і зарубіжної літератури) для закладів загальної середньої освіти. З'ясуйте, які фрагменти поем Гомера в якому класі вивчаються на уроках. Запропонуйте та обґрунтуйте свій добір уривків цих творів для обов'язкового вивчення чи для додаткового читання.

Тема 4. Дидактична література.

Поема Гесіода «Роботи і дні». Байки Езопа

1. Дидактичний епос. Поема Гесіода «Роботи і дні».
2. Становлення байки як літературного жанру.
3. Достовірні та легендарні відомості про Езопа.
4. «Основний езопівський збірник».
5. Ідейно-тематичні групи байок Езопа. Ідейна концепція. Поетика.
6. Сюжети байок Езопа в обробці Федра і Бабрія.
7. Байки Езопа на уроках літератури.

Література

1. Пашенко В., Пашенко Н. Антична література : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 718 с.
2. Підлісна Г. Антична література : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1992. 255 с.
3. Ковбасенко Ю. Антична література : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
4. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.
5. Гаспаров М. Басни Эзопа. *Басни Эзопа*. Перевод, статья и комментарии М. Гаспарова. Москва : Наука, 1968. С. 241 – 269.

Твори для читання й аналізу

Байки Езопа (за вибором).

Глосарій до теми

Алегорія (інакомовлення) — двоплановий образ, що передбачає за зовнішнім конкретним змістом наявність внутрішнього, прихованого, який розкривається за допомогою асоціацій.

Байка — невеликий, частіше віршований алегоричний твір повчально-гумористичного або сатиричного характеру.

Дидактична література – повчальна література, де моральні, філософські, релігійні або наукові знання чи ідеї викладено за допомогою художніх образів.

Дидактичний епос – поеми, основний зміст яких становлять моральні настанови та практичні поради.

Езопівська мова – спосіб висловлювання думок з використанням натяків, інакомовлення, іронії тощо задля уникнення цензурних або будь-яких інших заборон.

«Життєпис Езопа» («Повість про Ксанфа-філософа та Езопа, його раба, або Пригоди Езопа») – анонімний твір II – I ст. до н. е., змістом якого є епізоди вигаданої біографії байкаря Езопа.

Мораль байки – висновок-повчання, який випливає з оповідної частини.

«Основний езопівський збірник» – склад і текст зібрання байок, відновлені вченими на основі зіставлення пізньоантичних рукописних збірок.

Завдання до теми

Завдання 1

Опрацюйте статтю М. Гаспарова «Байки Езопа». Ознайомтесь із художніми текстами (за вибором, насамперед із тими байками, які згадуються у статті М. Гаспарова як приклади). Спираючись на опрацьовану статтю, виконайте завдання 2 – 4.

Завдання 2

Випишіть достовірні відомості про Езопа (свідчення історика Геродота). Схарактеризуйте повість «Життєпис Езопа» як легендарну біографію байкаря (форма відповіді – тези).

Завдання 3

Визначте ідейну концепцію байок Езопа. Заповніть таблицю «Ідейно-тематичні групи байок Езопа».

Основна думка	Кількість	Приклади
		5-7 прикладів; слід наводити не лише номери, а й назви: «Кішка й кури» (№ 7)

Завдання 4

Визначте риси поетики байок Езопа (доцільно скласти тези).

Завдання 5

За чинними програмами із зарубіжної літератури (або інтегрованого курсу української і зарубіжної літератури) для закладів загальної середньої освіти з'ясуйте, які байки Езопа запропоновано для вивчення на уроках. Доберіть твори українських байкарів, які можна використовувати для порівняльного аналізу.

Тема 5. Давньогрецька лірика

1. Лірика як рід літератури.
2. Жанровий склад давньогрецької лірики. Декламаційна і мелічна лірика.
3. Тіртеї. Відомості про поета. Ідейна спрямованість елегій («Гарно для чесного мужа»).
4. Архілох. Відомості про життя поета. Мотиви лірики («Серце, серце...», «Всі шляхи богам відкриті», «Смуток, Перікле»).
5. Анакреонт. Життєвий шлях. Тематика поезій («Золотоволосий Ерот», «Сивина вкриває скроні», «Принеси води, юначе»). Анакреонтична лірика («Цикада», «Сумно жити не кохавши», «Старість Анакреонта», «Як вино я попиваю», «Мені б співать про Трою»).
6. Саффо. Достовірні й легендарні відомості про поетесу. Основні мотиви лірики. Особливості розкриття внутрішнього стану людини в поезії Саффо; образ природи («З Криту ти сюди завітай», «Кажуть ті – піхота найкраща», «До Афродіти», «Жереб мені», «Прагну тільки померти я», «І до нас із Сард», «На повернення брата», «До богів подібний мені здається»).
7. Александрійська поезія.
8. Твори давньогрецьких поетів-ліриків у шкільному курсі літератури.

Література

1. Пащенко В., Пащенко Н. Антична література : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 718 с.
2. Підлісна Г. Антична література : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1992. 255 с.
3. Ковбасенко Ю. Антична література : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
4. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
5. Антична література : словник / Миронова В., Михайлова О., Мегела І. Київ : Либідь, 2005. 488 с.

6. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.
7. Мегела І. Координати давньогрецької класичної лірики. *Давньогрецька класична лірика* : антологія / передмова І. Мегели, упорядкування, примітки, коментарі І. Мегели, О. Левка. Київ : Арістей, 2006. С. 22 – 82.
8. Дабо-Ніколаєв Б. Давньогрецька лірика. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 1999. № 9. С. 25 – 27.

Твори для читання й аналізу

Тіртеї. «Добре вмирати тому». Архілох. «Всі шляхи богам відкриті», «Смукот, Перікле», «Серце, серце!». Сапфо «Барвношатна владарко, Афродіто», «До богів подібний мені здається», «Жереб мені», «З Криту ти сюди завітай», «Кажуть ті – піхота найкраща», «Прагну тільки померти я», «І до нас із Сард», «На повернення брата». Анакреонт. «Принеси води, юначе», «Золотоволосий Ерот», «Сивина вкриває скроні», «Дай мені Гомера ліру».

Глосарій до теми

Александрійська поезія – творчість давньогрецьких поетів першої половини III ст. до н. е. (Каллімаха, Феокріта, Аполлонія та інших), чия діяльність пов'язана з бібліотекою в Александрії, новій столиці Єгипту.

Анакреонтика, анакреонтична поезія – наслідування творчості Анакреонта, твори, у яких ушавлювались радощі безтурботного життя, розваги, веселощі, бенкети, кохання, чуттєві насолоди.

Гімн – урочиста пісня на честь якогось божества або героя; культова пісня, звернена до того чи іншого божества.

Декламаційна лірика – у давньогрецькій мистецькій традиції твори, що виконувались речитативом під музичний акомпанемент.

Дифірамб – хорова пісня на честь Діоніса, що мала діалогічну структуру; становив одне з джерел формування давньогрецької трагедії класичного періоду.

Елегійна лірика – різновид декламаційної поезії, твори, у яких гекзаметр чергувався з пентаметром.

Епіграма – короткий злободенний сатиричний вірш, спрямований проти якоїсь особи чи негативного суспільного явища.

Епіталама – пісня, яка супроводжувала весільний обряд.

Епітафія – вірш, призначений для напису на надгробному пам'ятнику.

Ідилія – ліричний жанр, що виник в александрійській поезії; за змістом – побутова або пейзажна замальовка, яка передавала гармонійний, спокійний, безтурботний настрій.

Лірика – один із трьох основних літературних родів, у якому дійсність зображується через розкриття почуттів, настроїв, переживань, емоцій; в античній Греції – невеликі за обсягом твори різноманітних віршових розмірів, які виконувались під акомпанемент струнних музичних інструментів – ліри або кіфари.

Меліка – термін, який у Давній Греції вживався на позначення ліричних творів та був витіснений терміном «лірика», впровадженим александрійськими вченими в елліністичний період.

Монодичний мелос – різновид пісенної лірики, твори, які виконувались сольо та виражали особисті емоції.

Ода – хвалебний ліричний вірш, присвячений видатним особам чи важливим подіям.

Пеан – жанр хорового мелосу, хоровий гімн на честь бога Аполлона.

Пентаметр – «п'ятимірник»; в античній поезії дактилічний вірш, утворений подвоєнням першого піввірша гекзаметра; вживався в поєднанні з гекзаметром в елегійному двовірші.

Пісенна лірика, або мелос, – у давньогрецькій мистецькій традиції твори, що співались під акомпанемент ліри або кіфари.

Сколій – жанр хорового мелосу, застільні пісні, що виконувались під час бенкетів.

Френ (трен) – похоронне голосіння.

Хоровий мелос – різновид пісенної лірики, твори, які виконувались колективно, призначались для публічного виконання та розробляли теми, пов’язані з релігійними культурами, подіями суспільного життя тощо.

Ямб – двоскладова стопа із наголошеним другим складом.

Ямбічна лірика – різновид декламаційної поезії, твори переважно жартівливого або сатиричного змісту, у яких використовувалась двоскладова стопа.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Давньогрецька лірика поділяється на
 - а) традиційну та модерну;
 - б) гомерівську та анакреонтичну;
 - в) філософську й любовну;
 - г) декламаційну і пісенну.
2. Який давньогрецький поет створює образ ідеального воїна, що вважає за вище щастя вмерти в бою за вітчизну?
 - а) Езоп;
 - б) Горацій;
 - в) Тіртеї;
 - г) Анакреонт.
3. Як творець ямбічної лірики, автор сатиричних віршів відомий
 - а) Архілох;
 - б) Сапфо;
 - в) Езоп;
 - г) Анакреонт.
4. Давньогрецький філософ Платон назвав «десятою музою»
 - а) німфу Каліпсо;
 - б) єгипетську царицю Клеопатру;
 - в) поетесу Сапфо;
 - г) богиню Деметру.

5. У чийх віршах кохання зображене як глибоке почуття, драматичне переживання, що водночас несе в собі і радість, і сердечні муки, невимовне бажання кохати й чітке розуміння, що жадане почуття неодмінно принесе новий біль і страждання?

- а) Анакреонта;
- б) Сапфо;
- в) Тіртея;
- г) Езопа.

6. Ліричний герой якого давньогрецького поета схарактеризований у фрагменті: «Кохання поета різко відрізняється від щирого, болісного, а то й несамовитого кохання Сапфо, яке цілком поглинає всі інші почуття. Воно у нього не залишає навіть сліду в душі, його любовні насолоди несерйозні, швидкоплинні й скоріше нагадують легковажний флірт. Це кохання настільки поверхове, що навіть любовні невдачі аж ніяк не засмучують поета, і він лише весело та іронічно сміється?»

- а) Овідія;
- б) Анакреонта;
- в) Горація;
- г) Тіртея.

7. Кохання, вино, бенкети, веселощі – це тематика поезії

- а) Сапфо;
- б) Архілоха;
- в) Тіртея;
- г) Анакреонта.

8. «Анакреонтична лірика» – це поезія, яка

- а) має глибокий філософський зміст;
- б) розкриває патріотичні почуття;
- в) маючи різноманітний зміст, об'єднує твори що складаються з гексаметра і пентаметра;
- г) розробляє вузьке коло тем: кохання, вино, бенкети, веселощі.

9. Укажіть жанри давньогрецької лірики.

- а) сколії;
- б) дифірамби;
- в) сонети;
- г) трени (френи);
- г) канцони;
- д) елегії;
- е) епіталами.

10.

А. Елегії	1. Застільні пісні
Б. Сколії	2. Поховальні пісні
В. Трени (френи)	3. Вірші різноманітної тематики, що складаються з гексаметра та пентаметра
Г. Епіталами	4. Весільні гімни

11.

А. Елегійна лірика	1. Ліричні твори, які виконувались колективно і відображали колективні почуття
Б. Ямбічна лірика	2. Ліричні твори, які виконувались сольо і відображали індивідуальні почуття
В. Монодичний мелос	3. Вірші різноманітного змісту, у яких гекзаметр чергувався з пентаметром
Г. Хоровий мелос	4. Вірші жартівливого чи сатиричного змісту, у яких використовувалась двоскладова стопа

Завдання 2

На матеріалі віршів Архілоха «Всі шляхи богам відкриті», «Смуток, Перікле», «Серце, серце...» розкрийте сутність філософської та етичної концепції поета (як уявляє автор людське життя; яких етичних принципів, на думку автора, слід дотримуватися). Відповідь аргументуйте цитатами з творів.

Завдання 3

Розкрийте переживання ліричної героїні у віршах Сапфо «Барвношатна владарко, Афродіто», «До богів подібний мені здається». Відповідь аргументуйте цитатами з творів. Чим є кохання в житті ліричної героїні?

Завдання 4

Ураховуючи контекст усієї творчості Анакреонта, прокоментуйте вірш «Дай мені Гомера ліру».

Завдання 5

За чинними програмами із зарубіжної літератури (або інтегрованого курсу української і зарубіжної літератури) для закладів загальної середньої освіти з'ясуйте, які твори давньогрецьких поетів-ліриків у яких класах вивчаються на уроках. Запропонуйте та обґрунтуйте свій добір поезій для обов'язкового вивчення чи для додаткового читання.

Тема 6. Давньогрецький театр

1. Виникнення античної трагедії та комедії. Їх структура.
2. Становлення давньогрецького театру. Особливості організації театральних вистав. Змагання поетів-трагіків.
3. Творчість Есхіла – «батька трагедії»:
 - відомості про поета-трагіка;
 - творча спадщина Есхіла;
 - трагедія «Прометей закутий» (особливості розгортання конфлікту, образ Прометея);
 - внесок Есхіла у розвиток давньогрецької трагедії.
4. Творча спадщина Софокла:
 - біографічні відомості;
 - трагедія «Цар Едіп» (Фіванський цикл як міфологічна основа, суть конфлікту, образ центрального героя);
 - новаторство Софокла.
5. Творчість Евріпіда – реформатора класичної трагедії:
 - відомості про поета-трагіка;
 - трагедія «Медея» (цикл міфів про аргонавтів та сюжет трагедії, особливості осмислення міфологічного матеріалу, своєрідність конфлікту, особливості змалювання персонажів);
 - новаторство Евріпіда.
6. Творчість Арістофана – «батька комедії»:
 - відомості про життя і творчість;
 - сюжет комедії «Жаби», зміст назви;
 - комедія «Жаби» як один із перших зразків літературної критики.
7. Своєрідність нової аттичної комедії.
8. Тема «Давньогрецький театр» у шкільному курсі літератури.

Література

1. Пашенко В., Пашенко Н. Антична література : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 718 с.
2. Підлісна Г. Антична література : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1992. 255 с.
3. Ковбасенко Ю. Антична література : навчальний посібник.

- Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
4. Анненкова О. Антична література. Література Середніх віків : навчальний посібник. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 200 с.
 5. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
 6. Антична література : словник / Миронова В., Михайлова О., Мегела І. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
 7. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.
 8. Содомора А. Драматургічна майстерність Есхіла. *Давньогрецька трагедія. Есхіл. Софокл. Евріпід*. Харків : Фоліо, 2006. С. 5 – 20.
 9. Білецький А. Невмирущі Софоклові твори. *Давньогрецька трагедія. Есхіл. Софокл. Евріпід*. Харків : Фоліо, 2006. С. 209 – 216.
 10. Содомора А. До глибин людської душі. *Давньогрецька трагедія. Есхіл. Софокл. Евріпід*. Харків : Фоліо, 2006. С. 335 – 346.
 11. Білецький О. Неповторний Арістофан. *Арістофан. Комедії*. Харків : Фоліо, 2002. С. 3 – 18.
 12. Кун М. Легенди та міфи Стародавньої Греції. Харків : Фоліо, 2008. 440 с.

Твори для читання й аналізу

Есхіл. «Прометей закутий». Софокл. «Цар Едіп». Евріпід. «Медей». Арістофан. «Жаби».

Глосарій до теми

Агон – у давньогрецькій комедії словесне змагання двох центральних персонажів.

Давня аттична комедія – давньогрецька комедія класичної доби, що характеризується зверненням не до міфологічних сюжетів, а до актуальних, злободенних тем, зокрема й суспільно-політичних, сатиричною загостреністю, розмаїттям персонажів (представники всіх верств суспільства, історичні

особи – державні діячі, філософи, митці, поруч із ними – боги та герої міфів), розгортанням фантастичної ситуації, що є основою сюжету.

Діонісії – в античній Греції свята на честь Діоніса, що стали одним із джерел формування трагедії та комедії класичного періоду.

Драма (у широкому розумінні) – рід художньої літератури, у творах якого явища життя і характери персонажів розкриваються не через авторську розповідь, а через показ вчинків і висловлювання дійових осіб, а сам твір призначений для сценічного втілення.

Драма сатирів (сатирівська драма) – остання частина тетралогії, п'єса на міфологічний сюжет, у якій поєднувалося трагічне й комічне, а хореви (учасники хору) зображували сатирів.

Еккод – у давньогрецькому театрі заключна пісня хору та його вихід з оркестри, що знаменують фінал п'єси.

Елевсінські містерії – ритуали, пов'язані з культом Деметри; проводились щорічно в місті Елевсін поблизу Афін; вважаються одним із джерел формування трагедії класичного періоду

Епісодій – діалогічна частина давньогрецької трагедії та комедії, що виконується акторами (з окремими репліками хору) та чергується з партіями хору.

Катарсис – поняття, впроваджене Арістотелем для оцінки впливу трагедії на емоційний стан глядачів.

Комедія – драматичний твір, у якому сатиричними та гумористичними засобами змальовано смішне в житті, висміюються негативні суспільні і побутові явища, риси характеру людей.

Коммос – у давньогрецькій трагедії пісня-плач, яку виконували спільно актори і хор у найбільш напружений момент п'єси.

Корифей – у давньогрецькому театрі заспівувач хору.

Котурни – взуття на високій підошві, яке використовували давньогрецькі актори для збільшення росту й збереження пропорцій тіла (оскільки маска збільшувала розмір голови).

Матеріалізована метафора – комічний прийом, коли переносне значення замінюється буквальним смислом, матеріалізується (епізод зважування на терезах віршів Есхіла та Евріпіда в комедії «Жаби» Арістофана).

Нова аттична комедія – давньогрецька комедія елліністичної доби, якій притаманні наближення до жанру побутової драми, розробка вузького кола родинно-побутової тематики, наявність зворушливих сцен, відмова від соціально-політичної критики та гострої сатири, а також від фантастичних елементів, поява сталих комедійних типів дійових осіб, мінімальна участь хору у виставі.

Орхестра – у давньогрецькому театрі круглий, як правило, майданчик, на якому виступали хор й актори, розігрувалося драматичне дійство.

Парабаса – у давній аттичній комедії особлива, зі складною структурою, партія хору, яка не була пов'язана зі змістом п'єси та містила безпосереднє звернення до глядачів зі злободенною проблемою; хор виконував її, знявши маски й зробивши кілька кроків уперед, до глядачів.

Парод – у давньогрецькому театрі вихід хору на оркестру та його вступна пісня.

Пролог – у давньогрецькому театрі частина п'єси до виходу хору, у якій актори звертались до глядачів, готуючи їх до сприйняття вистави; діалог акторів, у якому пояснювався сюжет п'єси або подавалась його зав'язка.

Протагоніст – у давньогрецькому театрі виконавець найважливіших ролей.

Скене – у давньогрецькому театрі споруда, розташована за оркестрою, у якій актори змінювали маски та зберігали реквізит; її фасад використовувався як декорація.

Стасим – у давньогрецькому театрі частина партії хору, яку він виконує, не рухаючись по оркестрі.

Строфа, антистрофа – у давньогрецькому театрі основні елементи партії хору, які супроводжуються його рухом по оркестрі спочатку в один, потім в інший бік.

Театрон – у давньогрецькому театрі місце для глядачів.

Тетралогія – в античній Греції чотири сюжетно пов’язані п’єси (три трагедії, четвертий твір – сатирівська драма), які виставляв драматург протягом одного дня.

Трагедія – драматичний твір, в основу якого покладено дуже гострий, непримиренний конфлікт, який приводить, як правило, до загибелі центрального персонажа (персонажів).

Хор – важлива дійова особа давньогрецької трагедії (12 – 15 хореутів) та комедії (24 хореути) класичного періоду, яка брала активну участь у театральному дійстві протягом всієї вистави.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Основу сюжетів давньогрецьких трагедій (за поодинокими винятками) становлять

- а) реальні історичні події;
- б) міфи;
- в) реальні життєві історії;
- г) народні казки.

2. Скене – це частина давньогрецького театру,

- а) місця для глядачів, розташовані на схилі пагорба;
- б) спочатку розташований за оркестрою намет, пізніше – дерев’яна, а потім кам’яна споруда, куди заходили актори, щоб змінити маски;
- в) круглий або підковоподібний майданчик, на якому розміщувався хор;
- г) круглий або підковоподібний майданчик, на якому розміщувалися музиканти.

3. Яка частина відсутня у структурі давньогрецької комедії (на відміну від трагедії)?

- а) парод;
- б) епісодії;
- в) коммос;
- г) ексод.

4. Словесний поєдинок двох головних дійових осіб у давньогрецькій комедії класичного періоду має назву

- а) агон;
- б) коммос;
- в) ексод;
- г) дифірамб.

5. Засновником трагедії як драматичного жанру вважають

- а) Софокла;
- б) Есхіла;
- в) Евріпіда;
- г) Гесіода.

6. Трагедія «Прометей закутий» Есхіла побудована як низка діалогів Прометея, прикутого до скелі, з такими дійовими особами:

- а) хор Океанід, Океан, Іо, Гермес;
- б) Діоніс, Геракл, Аїд, Евріпід;
- в) Едіп, Іокаста, Антігона, Тіресій;
- г) Ясон, Медея, Егей, Креонт.

7. Якою сценою завершується трагедія «Прометей закутий» Есхіла?

- а) прилітає Зевсів орел і починає шматувати тіло Прометея;
- б) з'являється Геракл, вбиває орла і звільняє Прометея;
- в) Прометей разом зі скелею, до якої прикутий, падає в безодню;
- г) Гермес приносить від Зевса звістку про звільнення Прометея.

8. Ім'я якого персонажа давньогрецької трагедії пропущено у фрагменті: «У діалозі з Океанідами та Іо непорушна воля титана виявляється ще яскравіше. Він кидає обвинувачення Зевсу в його чорній невдячності – адже лише ... був єдиним з усіх титанів, хто допоміг Зевсові в боротьбі з Кроном. <...> Ніякі моління жалісливих Океанід, умовляння бога Океана замиритися з Зевсом не можуть вплинути на героя, і він відкидає їх. Його надихає розуміння того грандіозного значення, що мав його подвиг для

культурної еволюції роду людського. У монолозі ..., яким він відповідає ридаячим Океанідам, Есхіл розгортає величну панораму цивілізаторської місії цього бога-героя»?

- а) Едіп;
- б) Ясон;
- в) Геракл;
- г) Прометей.

9. В основі сюжету трагедії «Цар Едіп» Софокла

- а) Фіванський цикл міфів;
- б) цикл міфів про аргонавтів;
- в) Троянський цикл міфів;
- г) міфи про Персея.

10. Про якого персонажа давньогрецької трагедії сказано: «У долі ... відбувся найстрашніший поворот, що міг статися в житті людини. <...> На особистому жорстокому досвіді герой переконується, що неспроможний боротися з Долею. <...> У кінці ... поставав як огидний злочинець, але він не викликав у глядачів негативної реакції. Справді, він був батьковбивцею, вступив у кровозмісний шлюб з матір'ю. Але ж він нічого про це не знав, а коли почув пророцтво, то робив усе, щоб уникнути його. <...> І тому глядачі вважали його невинним і саме через це відчували не огиду, а глибоке співчуття до його страждань. Їхню думку і відбиває хор»?

- а) про Ясона («Медея» Евріпіда);
- б) про Едіпа («Цар Едіп» Софокла);
- в) про Енея («Енеїда» Вергілія);
- г) про Пріама («Іліада» Гомера).

11. Реформатором традиції давньогрецької трагедії виступив

- а) Есхіл;
- б) Софокл;
- в) Евріпід;
- г) Арістофан.

12. В основі сюжету трагедії «Медея» Евріпіда

- а) Фіванський цикл міфів;
- б) цикл міфів про аргонавтів;
- в) Троянський цикл міфів;
- г) міфи про Тесея.

13. Яка героїня давньогрецької трагедії переживає конфлікт між прагненням помститися зрадливому чоловікові, вбивши власних синів, та материнськими почуттями?

- а) Єлена;
- б) Пенелопа;
- в) Медея;
- г) Андромаха.

14. Яка героїня давньогрецької літератури схарактеризована у фрагменті: «...Вона злочинна «варварка», хоч це й не заважає їй протестувати проти соціально нерівного й приниженого становища жінки взагалі. <...> В трагедії вона постає звичайною скривдженою жінкою. Це напрочуд цілісна натура, що сповна віддається своїм пристрастям. Нестямне кохання до Ясона, що не вщухає понад десять років і заради якого вона йде на злочин, змінюється не менш бурхливою ненавистю, що також штовхає героїню на злочин. Для неї образа в коханні є проявом найганебнішої зневаги, а вона дуже горда жінка, цього вона не прощає»?

- а) Медея з однойменної трагедії Евріпіда;
- б) Іокаста («Цар Едіп» Софокла);
- в) Дідона («Енеїда» Вергілія);
- г) Єлена («Іліада» Гомера).

15. Який давньогрецький поет вперше увів у трагедію психологічний конфлікт?

- а) Гомер;
- б) Софокл;
- в) Овідій;
- г) Евріпід.

16. «Батьком комедії» називають

- а) Арістофана;
- б) Гомера;
- в) Вергілія;
- г) Софокла.

17. Кульмінацією комедії Арістофана «Жаби» є словесний двобій

- а) Есхіла та Евріпіда;
- б) Гомера та Вергілія;
- в) Сапфо й Анакреонта;
- г) Вергілія й Овідія.

18. Дискусія про мистецтво та його роль у суспільстві розгортається у творі

- а) «Іліада» Гомера;
- б) «Прометей закутий» Есхіла;
- в) «Жаби» Арістофана;
- г) «Енеїда» Вергілія.

19. Про який твір йдеться у фрагменті: «Твір чітко поділяється на дві частини. У першій, суто розважальній, розповідається про подорож до підземного царства Аїда покровителя театрального мистецтва бога Діоніса разом з його рабом Ксантієм. <...> Після парабаси починається головна частина комедії. <...> На сцену виходять Есхіл та Евріпід у супроводі Діоніса і продовжують гарячу суперечку. Між ними починається агон, суддею якого Аїд призначає Діоніса?»

- а) «Метаморфози» Апулея;
- б) «До Пізонів» Горація;
- в) «Про природу речей» Лукреція;
- г) «Жаби» Арістофана.

20. Укажіть найголовніші джерела давньогрецької трагедії.

- а) театралізовані елементи християнського богослужіння;
- б) культи єгипетських богів;
- в) дидактичний епос;
- г) народні свята на честь бога Діоніса (діонісії);
- г) народні свята на честь богині Деметри (елевсінські містерії);

- д) культ героїв;
- е) культ померлих, зокрема трени.

21. Чи є правильним твердження: «Театральні вистави у Давній Греції відбувались у формі змагань драматургів»?

22. Чи є правильним твердження: «Акторами в давньогрецькому театрі могли бути лише чоловіки, які виконували і жіночі ролі»?

23. Чи є правильним твердження: «Давньогрецькі актори не використовували маски, але взували котурни – спеціальне взуття, що збільшувало зріст»?

24. Чи є правильним твердження: «Трагедія Есхіла «Прометей закутий» входила до трилогії про Прометея, повний текст якої зберігся до нашого часу»?

25. Чи є правильним твердження: «Назви давньогрецьким комедіям часто давалися відповідно до персонажів, з яких складався хор»?

26. Знайдіть відповідність.

А. Парод	1. Діалогічна частина давньогрецької трагедії, яка чергувалась з партіями хору
Б. Епісодій	2. Частина давньогрецької трагедії, перша пісня хору, під яку він займав своє місце на оркестрі
В. Коммос	3. Виконувана акторами і хором речитативна пісня-плач, у якій оплакували персонажів трагедії
Г. Ексо́д	4. Заклучна пісня хору, під яку він виходив з оркестри

27. Знайдіть відповідність.

А. Іо	1. «Іліада» Гомера
Б. Андромаха	2. «Цар Едіп» Софокла
В. Іокаста	3. «Медея» Евріпіда
Г. Медея	4. «Прометей закутий» Есхіла

Завдання 2

Чим структура комедії відрізняється від структури трагедії? Які структурні елементи властиві лише комедії? Дайте їх визначення.

Завдання 3

Які персонажі і з якою метою відвідують прикутого до скелі Прометея у трагедії Есхіла? Про що йдеться в їх діалогах з центральним персонажем? Рекомендована форма відповіді – тези, таблиця.

Завдання 4

Простежте за текстом трагедії Софокла «Цар Едіп» етапи наближення центрального персонажа до істини. Оформіть відповідь у вигляді таблиці:

Епізод (діалог Едіпа з ...)	Про що дізнається Едіп

Завдання 5

Які вчинки Ясона, персонажа трагедії Евріпіда «Медея», викликали гнів і страждання його дружини? Чим вона пожертвувала заради Ясона? Як він поводить себе з Медеєю (епізодів другий)? Як такий образ Ясона впливає на сприйняття образу Медеї? Яке ставлення до героїні прагне викликати автор?

Завдання 6

Опрацюйте діалог Есхіла та Евріпіда (агон) у комедії Арістофана «Жаби», а також відповідний матеріал підручника. Сформулюйте відповіді на запитання:

- які недоліки вбачає Есхіл у творах Евріпіда;
 - які художні прорахунки знаходить Евріпід у трагедіях Есхіла;
 - які художні достоїнства бачить Есхіл у власних творах, а які знаходить Евріпід у своїх трагедіях?
- Зразок оформлення відповіді:

Художні прорахунки, які знаходить Евріпід у трагедіях Есхіла.

- *«Кільканадцять ще додасть він слів бичачих / З хвостами, з гривами – страшні опудала в городі! / Глядач не розуміє їх!». Використання незрозумілої для глядача, архаїчної лексики, висловів, які затемнюють зміст.*

Чому цей твір вважається одним із перших зразків літературної критики?

Завдання 7

За чинними програмами із зарубіжної літератури (або інтегрованого курсу української і зарубіжної літератури) для закладів загальної середньої освіти з'ясуйте, у якому класі й на матеріалі яких творів передбачено розгляд теми «Давньогрецький театр». Ураховуючи вимоги програми, окресліть перелік наочно-ілюстративного матеріалу, необхідного для успішного засвоєння учнями цієї теми. Чи дає, на вашу думку, шкільний підручник достатню можливість використовувати такий ілюстративний матеріал (розгляньте питання на прикладі 1 – 2 підручників)? Які ще ілюстрації ви б запропонували на уроці?

Тема 7. Римська література

- I. Основні етапи розвитку римської літератури.
- II. Римська література «золотого віку».
- III. Творчість Вергілія.
 - 1. Життєвий і творчий шлях Вергілія. Поєми «Буколіки», «Георгіки». Робота над «Енеїдою».
 - 2. Ідейний зміст «Енеїди». Міфологічне обґрунтування римської історії.
 - 3. Боги і люди у Вергілія. Образи центральних персонажів поеми.
 - 4. «Енеїда» та епос Гомера. Художні паралелі. Розвиток гомеровської традиції у поемі Вергілія.
 - 5. Значення творчості Вергілія у європейській літературі.
- IV. Творчість Горация. Поезія Овідія.
- V. Твори римських письменників на уроках літератури.

Література

- 1. Пащенко В., Пащенко Н. Антична література : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 718 с.
- 2. Підлісна Г. Антична література : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1992. 255 с.
- 3. Ковбасенко Ю. Антична література : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
- 4. Анненкова О. Антична література. Література Середніх віків : навчальний посібник. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 200 с.
- 5. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
- 6. Антична література : словник / Миронова В., Михайлова О., Мегела І. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
- 7. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку ХІХ ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.
- 8. Кобів Й. Вергілій і його епічна поема. *Вергілій. Енеїда*. Харків : Фоліо, 2003. С. 3 – 24.

Твори для читання й аналізу

Вергілій. «Енеїда»: короткий зміст усіх пісень, пісні 1–4, 6–8, 12.

Глосарій до теми

Буколічна поезія – різновид античної лірики, у творах якого розробляється тема ідилічного життя пастухів на лоні природи.

Еклога – жанр буколічної поезії, невеликий за обсягом твір про безтурботне життя пастухів.

Епікурейська філософія – філософська концепція давньогрецького мислителя Епікура, в основі якої матеріалістичне вчення про атомістичну будову світу; у художній формі викладена у філософській поемі римського письменника Лукреція «Про природу речей».

Метаморфоза – перетворення.

Неотерики («нові поети») – група римських поетів I ст. до н. е., які у своїх творчих пошуках орієнтувались на александрійську поезію, віддавали перевагу малим поетичним жанрам, ретельно працювали над художньою формою творів; найвідоміший із них – Гай Валерій Катулл.

Послання – епістолярно-публіцистичний поетичний твір, написаний у формі звернення до певної реальної або вигаданої особи (осіб).

Сатира (у вузькому розумінні) – твір викривального змісту.

Сатура – «суміш», своєрідний жанр римської літератури, який допускав поєднання комічного і серйозного, піднесеного й низького, віршів і прози, різних тем, стилів тощо.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Який римський письменник є одним із центральних персонажів «Божественної комедії» Данте?

- а) Вергілій;
- б) Горацій;
- в) Овідій;
- г) Лукрецій.

2. Як національний героїчний епос давніх римлян постала поема

- а) «Енеїда» Вергілія;
- б) «Пісня про Роланда»;
- в) «Іліада» Гомера;
- г) «Божественна комедія» Данте.

3. Численні художні паралелі з поемами Гомера наявні у творі

- а) «Енеїда» Вергілія;
- б) «Роботи й дні» Гесіода;
- в) «Про природу речей» Лукреція;
- г) «Метаморфози» Овідія.

4. Автор якого твору одне з головних завдань убачав у звеличенні Октавіана Августа і Римської імперії?

- а) Апулей у романі «Метаморфози»;
- б) Лукрецій у поемі «Про природу речей»;
- в) Вергілій в «Енеїді»;
- г) Гесіод в поемі «Роботи й дні».

5. Який предмет озброєння центрального персонажа докладно описують Гомер у поемі «Іліада» та Вергілій, наслідуючи цього грецького автора, в поемі «Енеїда»?

- а) панцир;
- б) шолом;
- в) спис;
- г) щит.

6. Що зображено на щиті Енея, героя поеми Вергілія?

- а) події римської історії;
- б) мирні побутові картини з життя селян і ремісників;
- в) епізоди Троянської війни;
- г) сцени з життя олімпійських богів.

7. Яким віршовим розміром написана поема «Енеїда» Вергілія?

- а) гекзаметром;
- б) пентаметром;

- в) ямбом;
- г) амфібрахієм.

8. Характеристика якого героя подається у фрагменті: «Головний герой поеми сконцентрував у собі всі доблесті епохи, як їх розумів автор, – побожність, високу мораль, милосердя, сміливість, розсудливість, розвинене почуття обов’язку і честі. <...> Автор показує його глибоко благочестивою людиною, до нього подібні й усі троянці. <...> ...зразок пасивного героя, оскільки більшість його дій зумовлені наказами богів. Утеча з Трої, з обіймів Дідони, вперті довгорічні шукання Італії, прибуття до царя Латина свідчать про перетворення героя на слухняного виконавця вищої волі»?

- а) Гектора з «Іліади» Гомера;
- б) Прометея з трагедії Есхіла;
- в) Енея з поеми Вергілія;
- г) Едіпа з трагедії Софокла.

9. Характеристика якої героїні подається у фрагменті: «З усіх жіночих образів, створених римськими письменниками, образ карфагенської цариці найглибший і найтрагічніший. В оповіді про долю нещасної жінки – вольової, сильної і по-справжньому героїчної натури, яку не зламали ні братня зрада, ні вбивство ним її чоловіка Сіхея, ні вигнання і яка в заснованому нею Карфагені зустріла іншого вигнанця і палко покохала його, – автор продемонстрував надзвичайну майстерність»?

- а) Медеї з однойменної трагедії Евріпіда;
- б) Андромахи з Гомерової «Іліади»;
- в) Іокасти («Цар Едіп» Софокла);
- г) Дідони («Енеїда» Вергілія).

10. Питанням літературної творчості присвячено

- а) послання «До Пізонів» Горация;
- б) поему «Про природу речей» Лукреція;
- в) поему «Роботи й дні» Гесіода;
- г) роман «Метаморфози» Апулея.

11. Який твір є філософською поемою, де викладено вчення Епікура?

- а) «Роботи й дні» Гесіода;
- б) «До Пізонів» Горація;
- в) «Метаморфози» Овідія;
- г) «Про природу речей» Лукреція.

12. Чи є правильним твердження: «Спочатку Вергілій виклав зміст «Енеїди» з усіма подробицями прозою, потім – у віршах»?

13. Чи є правильним твердження: «Метаморфози» Апулея – це збірка поетичних оповідей про чудесні перетворення, створених на основі міфологічних сюжетів»?

14. Чи є правильним твердження: «Метаморфози» Овідія – це роман про пригоди юнака Луція, перетвореного на осла»?

15. Чи є правильним твердження: «У романі Апулея «Метаморфози» розповідь ведеться від першої особи»?

16. Знайдіть відповідність.

А. Юнона	1. Мати Енея, яка захищає сина та допомагає йому під час подорожі
Б. Дідона	2. Розгнівана на троянців богиня, яка переслідує Енея
В. Венера	3. Віщунка, у супроводі якої Еней спускається до підземного царства
Г. Сивіла	4. Цариця Карфагена, закохана в Енея; після його відплиття вкорочує собі віку

17. Знайдіть відповідність.

А. Анхіс	1. Друг Енея, який гине від руки царя рутулів
Б. Турн	2. Цар рутулів, який веде війну з троянцями; гине під час двобою з Енеєм
В. Паллант	3. Енейов батько, який помирає під час подорожі до Італії
Г. Латин	4. Лаврентійський цар, що прихильно приймає

троянців і навіть готовий видати за Енея свою дочку Лавінію

Завдання 2

Окресліть ідейний зміст «Енеїди». Відповідь оформіть у вигляді тез.

Завдання 3

Схарактеризуйте образи Енея та Дідони. Проілюструйте відповідь, згадавши епізоди, художні деталі, авторські характеристики. Відповідь оформіть у вигляді таблиці.

Риса персонажа	Приклад, який її ілюструє

Завдання 4

Окресліть художні паралелі між епосом Гомера та поемою Вергілія «Енеїда». Відповідь оформіть у вигляді порівняльної таблиці.

Завдання 5

Згідно з чинною програмою із зарубіжної літератури для 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти вчитель має право самостійно дібрати уривки поеми Вергілія «Енеїда» для розгляду на уроці (8 клас). Ураховуючи матеріал, поданий у підручниках, визначте й обґрунтуйте перелік фрагментів твору, які б ви запропонували прочитати учням.

Література Середньовіччя та Відродження

Тема 1. Середні віки як культурно-історична доба у розвитку європейської цивілізації

1. Хронологічні межі Середньовіччя.
2. Культурно-історичні умови розвитку літератури.
3. Етапи розвитку середньовічної літератури.

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. Рубанова Г. Історія світової літератури. Західноєвропейське Середньовіччя : навчальний посібник. Львів : ПАІС, 2004. 144 с.
4. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

Глосарій до теми

Аскетизм – відмова від земних благ, веселощів, тілесних задовольень заради спасіння душі, її довічного існування в потойбічному світі.

Велике переселення народів – масштабні демографічні зміни в Європі IV – VI ст., пов'язані з експансією численних племен (зокрема гунів) зі сходу.

Готичний стиль – мистецький стиль у середньовічній Європі середини XII ст. – XIV ст. (подекуди до XVI ст.); найповніше виявився в архітектурі, якій були властиві устремління споруди вгору (стрілчасті арки, стрілчасті вікна), багатство декоративних деталей, скульптур, використання вітражів.

Дуалізм віри – нашарування і взаємодія язичницьких та християнських уявлень та вірувань.

Література Середньовіччя – художня словесність, розвиток якої тривав від завершення доби античності (IV –

V ст. н. е.) до початку формування ренесансних тенденцій (XIV ст.).

Романський стиль – стиль у середньовічному мистецтві IX – XIII ст.; виявився передусім в архітектурі, якій були властиві монументальність, масивність, творче використання давньоримських та візантійських архітектурних форм.

Завдання до теми

Завдання 1

Ознайомтесь із таблицею 1, опрацюйте матеріал лекції та розділи рекомендованих навчальних видань. Доповніть таблицю необхідною, на вашу думку, інформацією.

Таблиця 1. Етапи розвитку середньовічної літератури

Період	Хронологічні межі	Культурно-історичні умови	Особливості розвитку літератури
Література Раннього Середньовіччя	IV–V ст. – X ст.	Наслідки Великого переселення народів. Слабкі економічні та культурні зв'язки. Поступова християнізація європейських народів. Дуалізм віри – нашарування і взаємодія язичницьких та християнських уявлень.	Нерівномірність, переривчастість розвитку літератури. Відсутність єдності в літературному процесі: книжна література латинською мовою, що зберігала античну традицію, розвивалась майже в ізоляції від потужного потоку усної словесності живими народними мовами Європи. Розвиток фольклорних жанрів, зокрема героїчного епосу.
Література Зрілого Середньовіччя	XI – XIII ст.	Економічна стабілізація. Розвиток міжнародних зв'язків. Розвиток середньовічних міст. Поглиблення культурних контактів зі Сходом (внаслідок хрестових походів кінця XI – XIII ст.). Формування національних мов європейських народів.	Розквіт героїчного епосу. Становлення писемної літератури національними мовами європейських народів. Розвиток лицарської (куртуазної) та міської літератури.

Тема 2. Література Ранняго Середньовіччя.

Література латинською мовою

1. Значення латинської писемності в західноєвропейській середньовічній культурі.
2. Релігійна література латинською мовою.
3. Світська література латинською мовою.

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. Рубанова Г. Історія світової літератури. Західноєвропейське Середньовіччя : навчальний посібник. Львів : ПАІС, 2004. 144 с.
4. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

Глосарій до теми

«Академія Карла Великого» – об'єднання поетів, учених, шанувальників поезії при дворі Карла Великого в часи Каролінгського Відродження.

Апокрифи – тексти, пов'язані із сюжетами Святого Письма, життійної літератури тощо, які не були визнані церквою; «неканонічні» тексти.

Видіння – жанр середньовічної релігійної літератури, основним змістом якого була повчальна розповідь про уявну подорож потойбічним світом, страждання грішників у пеклі та блаженство праведників у раю.

Життя святих (агіографія) – життєписи видатних християнських діячів, ченців, світських осіб, канонізованих церквою; мали релігійне спрямування, чітку сюжетну схему (народження святого від благочестивих батьків, раннє чернецтво, подвиги в ім'я віри, чудеса біля могили святого).

Каролінгське Відродження – культурне піднесення в державі франків за часів правління Карла Великого (кінець VIII –

початок XI ст.), яке сприяло оновленню латинської писемності та розвитку поезії латинською мовою.

Середньовічна латина – до формування писемності національними мовами європейських народів мова міжнародного спілкування, державно-правових документів, церкви, освіти, науки, частково – художньої літератури; деякі з цих функцій латина виконувала й у подальші часи.

Скрипторій – майстерня, у якій у добу Середньовіччя переписували рукописи, оформлювали рукописні книги.

Хроніка – твір, у якому послідовно розповідається про історичні події тривалого проміжку часу; властиве поєднання об'єктивних відомостей та вигадки, звернення до сюжетів легенд, героїчного епосу, фольклору.

Завдання до теми

Завдання 1

Опрацюйте матеріал лекції та розділи рекомендованих навчальних видань за темою. Доповніть глосарій до теми необхідною, на вашу думку, інформацією.

Тема 3. Героїчний епос Раннього Середньовіччя

1. Ідейно-естетична своєрідність героїчного епосу середньовіччя.
2. Кельтський епос. Саги уладського циклу: основний зміст, центральний персонаж, особливості художньої форми.
3. Англосаксонська поема «Беовульф»: сюжет, походження твору; казково-фантастичні мотиви; історичне тло подвигів Беовульфа; образ центрального персонажа, етимологія його імені; ідейний зміст твору.
4. Давньоскандинавська література: «Старша Едда» (відбиття язичницьких уявлень у міфологічних піснях, сюжетний зв'язок героїчних пісень з епосом континентальних германців); «Молодша Едда» Сноррі Стурлусона, поезія скальдів; ісландські саги.

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Рубанова Г. Історія світової літератури. Західноєвропейське Середньовіччя : навчальний посібник. Львів : ПАІС, 2004. 144 с.
3. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.
4. Гуревич А. Беовульф. *Беовульф. Старшая Эдда. Песнь о Нибелунгах*. Москва : Художественная литература, 1975. С. 475 – 482.

Твори для читання й аналізу

«Беовульф».

Глосарій до теми

Альтинг – у середньовічній Ісландії загальні народні збори, які відігравали важливу роль у суспільному житті.

Барди – у середньовічній Ірландії поети, співці й музиканти.

Вікінг – скандинавський воїн-мореплавець, учасник морських походів і набігів.

Героїчний епос – епічна поезія, що виникла в давні часи й зображувала подвиги видатної особистості, епізоди з історії етносу як ідеальну епоху героїв та подвигів.

Гіпербола – троп, який передбачає навмисне перебільшення кількості, масштабів, властивостей предметів, явищ або дій.

Епоха вікінгів – період від межі VIII – IX ст. до середини XI ст., протягом якого тривала масова експансія скандинавів (набіги, переселення, колонізація нових земель).

Кеннінги – складна система образних висловів, поетичних перифраз, метафоричних іноказань, на якій побудована поетична мова скальдів.

Кунунг – у скандинавів спочатку військовий вождь племені, пізніше – король.

«Молодша Едда» – твір ісландського поета й політичного діяча Сноррі Стурлусона, написаний у часи занепаду поезії скальдів і задуманий як посібник для молодих поетів, що мав би відродити скандинавське поетичне мистецтво.

Нормани – «північні люди», назва, під якою вікінги були відомі в Європі.

Сага – жанр ісландського епосу, якому властиві прозова форма; саги різноманітні за змістом (родові, історичні саги, саги легендарного й фантастичного змісту).

Скальди – у скандинавів спочатку дружинні співці, пізніше – професійні придворні поети.

Скели (ірландські саги) – жанр середньовічного ірландського епосу, твори якого мали прозову форму з віршованими вставками в найбільш драматичних моментах; відображають побут і вірування Ірландії язичницьких часів.

«Старша Едда» – пам'ятка давньоскандинавської літератури, збірка давніх пісень міфологічного й героїчного змісту.

Уладський цикл – цикл ірландського епосу, що сформувався на півночі Ірландії протягом III – VIII ст.; центральний персонаж – богатир Кухулін.

Філіди – у середньовічній Ірландії законознавці, вчені й радники при дворі правителя, автори й оповідачі міфологічних і героїчних сказань.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Саги Уладського циклу належать до

- а) німецького епосу;
- б) французького епосу;
- в) ірландського (кельтського) епосу;
- г) іспанського епосу.

2. Центральним персонажем саг Уладського циклу є

- а) Кухулін;
- б) Беовульф;
- в) Роланд;
- г) Сід.

3. Ім'я якого персонажа героїчного епосу середньовіччя пропущено у фрагменті: «Героїзація та ідеалізація образу ... досягається прийомами архаїчного епосу (фантастична гіперболізація, казково-міфологічні риси тощо). ... зображений як людина, яку сама природа виділила серед інших: сім зіниць було у королівських очах його, по сім пальців на кожній руці та нозі. Особливо прекрасним здавався одноплемінникам ... у стані бойового запалу. Від люті він дивно роздувався, над головою його з'являлись блискавки. Одне око западало в нього вглиб голови так, що чапля не могла би його дістати, а друге викочувалося назовні, мов казан, в якому варять теля»?

- а) Зігфрид;
- б) Беовульф;
- в) Кухулін;
- г) Роланд.

4. Беовульф, герой англосаксонської поеми, загинув

- а) у двобої з чудовиськом Гренделем;
- б) у бою зі своїм побратимом Фердіадом;

- в) у бою з сарацинами в Ронсевальському межигір'ї;
- г) від отруйного зуба дракона, якого він переміг.

5. Сага – це жанр

- а) ісландської літератури;
- б) середньовічної літератури латинською мовою;
- в) французького героїчного епосу;
- г) поезії трубадурів.

6. Скальд – це

- а) жанр ісландської літератури;
- б) жанр лірики трубадурів;
- в) поет-співець при дворі скандинавського правителя;
- г) середньовічний провансальський поет, виконавець власних творів, у яких здебільшого оспівувалось куртуазне кохання.

7. За змістом пісні «Старшої Едди» поділяють на

- а) поетичні і прозові;
- б) міфологічні та героїчні;
- в) історичні та героїчні;
- г) міфологічні та сатиричні.

8. Героїчні пісні «Старшої Едди» сюжетно пов'язані з твором

- а) «Пісня про Сіда»;
- б) «Пісня про Роланда»;
- в) «Беовульф»;
- г) «Пісня про Нібелунгів».

9. Давньоскандинавська література складається з

- а) еддичної поезії (пісень «Едди»);
- б) поезії трубадурів;
- в) поезії вагантів;
- г) поезії скальдів;
- д) фабліо та шванків;
- е) тваринного епосу;
- е) саг – прозового епосу.

10. Укажіть персонажів скандинавської міфології.

- а) Одін;
- б) валькірії;
- в) Тор;
- г) Локі;
- ґ) Бальдр;
- д) Арес;
- е) Нептун.

11. Чи є правильним твердження: «Молодша Едда» Сноррі Стурлусона мала би стати посібником для молодих поетів і відродити мистецтво скальдів»?

12. Знайдіть відповідність.

А. Беовульф	1. Чудовисько, яке з'являлось у Хеороті й нападало на дружинників данського короля
Б. Грендель	2. Богатир із племені геатів; подолав Гренделя, його матір та дракона
В. Хродгар	3. Данський король, який побудував для своїх дружинників Хеорот («Оленячу палату»)
Г. Віглаф	4. Зброєносець правителя геатів, який допоміг йому перемогти дракона

Завдання 2

Опрацювавши статтю А. Гуревича «Беовульф» та прочитавши поему, з'ясуйте, у чому, на думку дослідника, полягає нашарування язичницького та християнського світоглядів, відображене у творі (форма відповіді – 3 – 4 тези); на прикладі 2 – 3 епізодів поеми проілюструйте тезу А. Гуревича: «Жадоба слави, здобичі і княжих нагород – ось найвищі цінності для германського героя, як вони змальовуються в епосі, це головні пружини його поведінки... Таким є кредо Беовульфа».

Тема 4. Героїчний епос Зрілого Середньовіччя

1. Французький героїчний епос. «Пісня про Роланда»: художня трансформація історичних фактів, втілення національно-релігійної ідеї, система образів твору.
2. Іспанський героїчний епос. «Пісня про Сіда»: прототип центрального персонажа, характер художньої трансформації історичних фактів, реалістична манера оповіді, місце сімейно-побутової тематики.
3. Німецький героїчний епос. «Пісня про Нібелунгів»: витоки сюжету, історична основа, центральні образи твору, казкові мотиви.
4. Західноєвропейський героїчний епос Зрілого Середньовіччя на уроках літератури в закладах загальної середньої освіти.

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. Рубанова Г. Історія світової літератури. Західноєвропейське Середньовіччя : навчальний посібник. Львів : ПАІС, 2004. 144 с.
4. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
5. Анненкова О. Антична література. Література Середніх віків : навчальний посібник. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 200 с.
6. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

Твори для читання й аналізу

«Пісня про Нібелунгів», «Пісня про Роланда», «Пісня про Сіда».

Глосарій до теми

Баски – народ, який живе на півночі Іспанії; за віросповіданням християни.

Героїчний епос – епічна поезія, що виникла в давні часи й зображувала подвиги видатної особистості, епізоди з історії етносу як ідеальну епоху героїв та подвигів.

Гіпербола – троп, який передбачає навмисне перебільшення кількості, масштабів, властивостей предметів, явищ або дій.

Епічна поема – великий за обсягом віршований твір, у якому розповідається, як правило, про значущу подію з життя етносу.

Жонглери – мандрівні співці, автори та виконавці героїчного епосу у Франції.

Королівський цикл – цикл поем французького героїчного епосу, об'єднаних збірним образом ідеального короля; як правило, зображувався Карл Великий; до цього циклу належить «Пісня про Роланда».

Маври – представники арабських та берберських племен, вихідці переважно з Північно-Західної Африки, за віросповіданням мусульмани, які захопили Іспанію у VIII ст.

Реконкіста – процес відвоювання іспанцями своєї території, захопленої в результаті мавро-арабської експансії у VIII ст.

Сарацини – назва, яку в Європі від часів Хрестових походів використовували як загальне найменування народів, що сповідували іслам.

Хуглари – професійні співці, автори та виконавці героїчного епосу в середньовічній Іспанії.

«Шансон де жєст» (фр. *chanson de geste*) – «пісні про діяння», загальна назва французького героїчного епосу.

Шпільмани – у середньовічній Німеччині мандрівні поети, співці й музиканти.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. До якого циклу французького героїчного епосу належить «Пісня про Роланда»?

а) феодалного;

- б) бретонського;
- в) троянського;
- г) королівського.

2. Історичною основою сюжету «Пісні про Роланда» є

- а) сутичка ар'єргарду війська Карла Великого з басками в Ронсевальському межигір'ї Піренеїв під час невдалого походу в Іспанію у 778 р.;
- б) знищення гунами держави бургундів на Рейні у 437 р., загибель короля Гундікарія з усім королівським родом;
- в) відкриття Ісландії норвезькими вікінгами близько 870 р., її освоєння, а також подорожі до Гренландії та Північної Америки;
- г) участь Родріго Діаса де Бівара в реконкісті, звільнення Валенсії від маврів.

3. За сюжетом «Пісні про Роланда», ар'єргард війська Карла Великого протистоїть у Ронсевальській ущелині

- а) війську королеви Медб;
- б) баскам;
- в) сотисячному війську сарацинів;
- г) війську гунів, очолюваному Етцелем.

4. За сюжетом «Пісні про Роланда», похід Карла Великого в Іспанію завершується

- а) нападом басків на ар'єргард війська франків у Ронсевальській ущелині;
- б) перемогою Карла Великого, який помстився за напад у Ронсевальській ущелині, та хрещенням ста тисяч сарацинів;
- в) перемогою Карла Великого, якому вдалося помститися баскам за напад у Ронсевальській ущелині;
- г) розгромом не лише загону Роланда, а й усього війська франків.

5. Зрадник Ганелон, персонаж твору французького героїчного епосу, протиставлений

- а) лицарю Роланду;
- б) герою реконкісти Сіду;
- в) королевичу Зігфриду;

г) царю Ітаки Одиссею.

6. У якому творі прототипом центрального персонажа є національний герой Іспанії, видатний діяч реконкісти Руй (Родріго) Діас де Бівар?

- а) «Пісня про Нібелунгів»;
- б) «Пісня про Сіда»;
- в) «Пісня про Роланда»;
- г) «Трістан і Ізольда».

7. Історичною основою сюжету «Пісні про Сіда» є

- а) події іспанської реконкісти;
- б) загибель королівства бургундів, знищеного гунами;
- в) війна Карла Великого з сарацинами;
- г) бій у Ронсевальському межигір'ї 778 року.

8. Який персонаж героїчного епосу Середньовіччя за військову доблесть отримав ім'я Кампеадор?

- а) Зігфрид;
- б) Беовульф;
- в) Карл Великий;
- г) Руй (Родріго) Діас де Бівар (Сід).

9. Яка поема героїчного епосу Середньовіччя дійшла до нас у неповному вигляді (загублено початок)?

- а) «Роман про Ренара»;
- б) «Трістан і Ізольда»;
- в) «Пісня про Сіда»;
- г) «Пісня про Нібелунгів».

10. Сюжет якої поеми, на відміну від інших творів героїчного епосу Середньовіччя, дуже близький до історичної основи?

- а) «Пісня про Сіда»;
- б) «Пісня про Роланда»;
- в) «Пісня про Нібелунгів».
- г) «Роман про Ренара».

11. Який персонаж героїчного епосу Середньовіччя зображений не лише як доблесний воїн та вірний васал, але й як турботливий чоловік і батько?

- а) Беовульф;
- б) Роланд;
- в) Сід;
- г) Трістан.

12. Назвіть центральних персонажів «Пісні про Нібелунгів».

- а) Зіґфрид, Крімхільда, Гунтер, Брюнхільда;
- б) Роланд, Ганелон, Олів'єр, Марсілій;
- в) Альфонс, Сід, Хімена, інфанти де Карріон;
- г) Артур, Ланселот, Мерлін, Генієвра.

13. Яка героїня «Пісні про Нібелунгів» є ісландською королевою-богатиркою?

- а) Крімхільда;
- б) Брюнхільда;
- в) Хімена;
- г) Ізольда.

14. Яка історична особа є прототипом Зіґфрида у «Пісні про Нібелунгів»?

- а) правитель гунів Аттіла;
- б) герой реконкісти Руй (Родріґо) Діас де Бівар;
- в) король франків Карл Великий;
- г) Зіґфрид – героїзований казковий персонаж.

15. Який правитель зображений під ім'ям Етцеля у «Пісні про Нібелунгів»?

- а) правитель гунів Аттіла;
- б) герой реконкісти Руй (Родріґо) Діас де Бівар, правитель Валенсії;
- в) король франків Карл Великий;
- г) Гундікарій, правитель бургундського королівства, знищеного гунами.

16. Нібелунгами у найвідомішій поемі німецького героїчного епосу названо

- а) спочатку казкових істот – охоронців скарбу Зіґфрида, потім бургундів;
- б) спочатку казкових істот – охоронців скарбу Зіґфрида, потім гунів;
- в) спочатку казкових істот – охоронців скарбу Зіґфрида, потім сарацинів, які протистоять війську франків;
- г) спочатку казкових істот – охоронців скарбу Зіґфрида, потім військо короля франків Карла Великого.

17. Укажіть твори, які належать до героїчного епосу доби Середньовіччя.

- а) «Пісня про Сіда»;
- б) «Роман про Ренара»;
- в) «Пісня про Роланда»;
- г) «Історія данців» Саксона Граматика;
- г) «Пісня про Нібелунгів»;
- д) «Роман про Трою»;
- е) «Беовульф».

18. Чи є правильним твердження: «Прототипом Роланда у творі французького середньовічного епосу є герой реконкісти Родріґо Діас де Бівар»?

19. Чи є правильним твердження: «Важливе місце у «Пісні про Роланда» посідає родинно-побутова тематика»?

20. Чи є правильним твердження: «У «Пісні про Сіда» присутні гумористичні інтонації»?

21. Чи є правильним твердження: «Історичною основою «Пісні про Сіда» є сутичка в Ронсевальській ущелині Піренеїв»?

22. Чи є правильним твердження: «У «Пісні про Сіда», на відміну від інших творів героїчного епосу Середньовіччя, відхилення від історичних фактів є незначним»?

23. Чи є правильним твердження: «У «Пісні про Нібелунгів» важливе місце належить мотиву помсти й родинних чвар»?

24. Знайдіть відповідність.

А. Скальди	1. Німеччина
Б. Жонглери	2. Скандинавія
В. Шпільмани	3. Іспанія
Г. Хуглари	4. Франція

25. Знайдіть відповідність.

А. Роланд	1. Герой англосаксонської поеми, богатир із племені геатів; подолав Гренделя, його матір та дракона
Б. Беовульф	2. Герой французького епосу, лицар, який очолював ар'єргард війська Карла Великого; загинув у битві з сарацинами в Ронсевальському межигір'ї
В. Кухулін	3. Герой німецького епосу, королевич із Нідерландів, який допоміг бургундському королю у сватанні до Брюнхільди, але згодом був підступно вбитий його васалом
Г. Зіґфрід	4. Герой ірландського (кельтського) епосу, син бога світла й ремесла Луга та сестри короля уладів; захищаючи свою країну від ворогів на чолі з королевою Медб, переміг свого побратима Фердіада

26. Знайдіть відповідність.

А. «Пісня про Сіда»	1. Карл Великий, Марсілій, Олів'єр, Ганелон
Б. «Пісня про Роланда»	2. Гунтер, Хаген, Етцель, Крімхільда
В. «Пісня про Нібелунгів»	3. Грендель, Унферт, Віглаф, Хродгар
Г. «Беовульф»	4. Інфанти де Карріон, Кампеадор, Хімена

27. Знайдіть відповідність.

A. Роланд	1. Сарацинський цар, правитель Сарагоси
Б. Ганелон	2. Друг Роланда, який під час битви тричі прохає його покликати на допомогу Карла
В. Олів'єр	3. Лицар, який очолював ар'єргард війська Карла Великого; загинув у битві з сарацинами в Ронсевальському межигір'ї
Г. Марсілій	4. Вітчим Роланда, який укладає зрадницьку угоду з сарацинським царем

29. Знайдіть відповідність.

A. Зіґфрід	1. Бургундський король, який вдається до обману, щоб одружитися з Бріґхільдою
Б. Гунтер	2. Вірний васал бургундського короля, вбивця чоловіка Крімхільди
В. Хаген	3. Королевич із Нідерландів, який допоміг бургундському королю у сватанні до Бріґхільди, але згодом був підступно вбитий його васалом; його вдова жорстоко помстилась за смерть чоловіка
Г. Етцель	4. Правитель гунів, дружиною якого стає овдовіла Крімхільда, плакаючи надію помститися вбивцям чоловіка

Завдання 2

Які історичні події стали основою сюжету «Пісні про Роланда»? Якої художньої трансформації вони зазнали у творі? Форма відповіді:

Історичною основою сюжету «Пісні про Роланда» є

<i>Історичні події</i>	<i>Сюжет «Пісні про Роланда»</i>

Завдання 3

Спираючись на текст «Пісні про Роланда», поясніть, чому Роланд відмовляється покликати на допомогу військо короля Карла. Які риси характеру героя виявляються у цьому вчинку? Чи схвалюється така поведінка Роланда?

Завдання 4

Чи погоджуєтесь ви з думкою про те, що у «Пісні про Нібелунгів» значне місце належить мотиву помсти? Аргументуйте відповідь, згадавши епізоди поеми.

Завдання 5

Які казково-фантастичні елементи наявні у «Пісні про Нібелунгів»? Стисло перекажіть один епізод, у якому вони присутні.

Завдання 6

Доведіть, що Сід Кампеадор зображений у «Пісні про Сіда» не лише як доблесний воїн і вірний васал, але й як турботливий батько й чоловік.

Завдання 6

Стисло перекажіть один епізод «Пісні про Сіда», у якому відчутне гумористичне забарвлення.

Завдання 7

Згідно з чинною програмою із зарубіжної літератури для 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти вчитель має право самостійно дібрати уривки «Пісні про Роланда» для розгляду на уроці (8 клас). Ураховуючи матеріал, поданий у підручниках, визначте й обґрунтуйте перелік фрагментів твору, які б ви запропонували прочитати учням.

Тема 5. Лицарська література

1. Лицарська література як частина куртуазної культури.
2. Лицарська лірика. Лірика трубадурів: теми, образи, жанри. Її значення у розвитку європейської літератури. Мінезанг.
3. Лицарські романи. Художня своєрідність. Античний, бретонський і візантійський цикли.

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. Рубанова Г. Історія світової літератури. Західноєвропейське Середньовіччя : навчальний посібник. Львів : ПАІС, 2004. 144 с.
4. Анненкова О. Антична література. Література Середніх віків : навчальний посібник. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 200 с.
5. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

Глосарій до теми

Авантюра – у середньовічному лицарському романі незвичайна, часто фантастична пригода центрального персонажа.

Альба – пісня ранкової зорі, у ліриці трубадурів пісня про таємне побачення лицаря з дамою, неминучу розлуку на світанку; типовим персонажем є зброєносець або друг лицаря, який попереджає закоханих про настання світанку.

Античний цикл – найбільш ранній цикл лицарських романів, в основі яких сюжети з античної історії, літератури, міфів, легенд; позначений спробою осмислити античний матеріал з точки зору нової історичної доби, пристосувати до специфіки куртуазної літератури.

Артурівські романи (романи Круглого столу) – група творів бретонського циклу лицарських романів, події яких

відбуваються в королівстві Артура, а центральними персонажами виступають його лицарі.

Балада – жанр лірики трубадурів, танцювальна пісня на любовну тему.

Бретонський цикл – найбільший цикл лицарських романів, сюжети яких пов'язані з бретонськими (кельтськими) фольклорними джерелами.

Бретонські ле – жанрово-тематична група творів бретонського циклу лицарських романів, невеликі за обсягом віршовані новели, як правило, про нещасливе або трагічне кохання.

Васал – у середньовічній Європі землевласник, який отримав землю від сеньйора, присягнувши вірно йому служити, виконуючи військову та інші повинності.

Візантійський цикл – цикл лицарських романів, який сформувався пізніше від античного та бретонського, характеризується сюжетною спорідненістю з візантійськими та пізньогрецькими романами (мотиви примусової розлуки закоханих, взаємних пошуків, щасливої зустрічі у фіналі), відсутністю фантастичних елементів, насиченістю побутовими подробицями.

Грааль – образ життєдайного талісману у кельтських переказах, християнська святиня (чаша таємної вечері, в яку Йосиф Арімафейський, учень Христа, під час страти зібрав його кров) – у лицарських романах.

Кансона – жанр лірики трубадурів, пісня про куртуазне кохання, пов'язана з культом Прекрасної Дами.

Король Артур – у кельтських переказах легендарний ватажок кельтського опору англам і саксам, пізніше у лицарських романах – мудрий король, двір якого зображений як осередок ідеального лицарства.

Культ «Прекрасної Дами» – складна куртуазна етика, згідно з якою лицар звеличує даму й служить їй, як васал: на її честь здійснює подвиги, бере участь у турнірах, оспівує її у віршах.

Куртуазія – новий лицарський кодекс, згідно з яким лицар повинен бути не лише хоробрим, вірним, щедрим, але й вишукано ввічливим, здатним на високі почуття, мистецьки обдарованим, уміти поводитись у товаристві, в оточенні жінок, складати вірші, мати вишукані манери.

Куртуазна (лицарська) література – світська література, яка сформувалась у лицарському середовищі в межах нової рафінованої, вишуканої куртуазної культури.

Лицар – представник військово-землевласницької верстви західноєвропейського середньовічного суспільства.

Лицарство – у середньовічній Європі спільнота військово-землевласницької знаті зі своїм неписаним статутом, кодексом поведінки, ідеалами честі (хоробрість, доблесть, шляхетність, чесність, васальна вірність тощо).

Лицарський роман – жанр середньовічної літератури, що постав у другій половині XII ст. на півночі Франції; йому властиві тематична спорідненість із куртуазною лірикою (тема піднесеного кохання), новий тип персонажа (мандрівний лицар, який іде на подвиги і пригоди заради слави, морального удосконалення і на честь дами), елементи фантастики, детальні описи, монологи й діалоги як засіб психологічного зображення.

Мінезанг – німецький варіант куртуазної лірики.

Пасторела – жанр лірики трубадурів, пісня, яка зображує зустріч пастушки або селянки з лицарем, охопленим пристрасстю до неї; здебільшого має форму дотепного поетичного діалогу.

Поезія трубадурів – лірична поезія, яка розвивалась у середньовічному Провансі (південь сучасної Франції) в XI – XIII ст.; позначена прагненням поетів досягти високої майстерності й оригінальності стилю, наполегливою роботою над метрикою, строфікою, римою, мелодикою вірша.

Роман – великий за обсягом і складний за композицією епічний прозовий (зрідка віршований) твір, у якому широко охоплено життєвий матеріал, порушено широке коло проблем, діє значна кількість персонажів.

Романи про святий Грааль – група творів бретонського циклу лицарських романів, об'єднаних мотивом пошуку Граалю; започаткована незавершеним романом Кретьєна де Труа

«Персеваль, або Повість про Грааль»; відображає спробу поєднати світський лицарський ідеал із християнськими ідеями.

Романи про Трістана та Ізольду – група творів бретонського циклу лицарських романів, яка об'єднує куртуазні обробки кельтського сказання про кохання лицаря Трістана та королеви Ізольди Золотоволосої.

Серена – вечірня пісня кохання, жанр лірики трубадурів, який став прообразом серенади.

Сирвента – жанр лірики трубадурів, пісня на суспільні та політичні теми.

Тенсона – жанр лірики трубадурів, віршований диспут на любовну, політичну, філософську, літературну тему.

Трубадури – провансальські поети XI – XIII ст., які виконували свої твори, найчастіше, під акомпанемент скрипки.

Трувери – у північній Франції XII – XIII ст. поети, які складали епічні та ліричні твори; їх творчість зазнала значного впливу поезії трубадурів.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Поезія трубадурів виникла

- а) в Андалусії (Іспанія);
- б) у Флоренції (Італія);
- в) у Провансі (Франція);
- г) у Баварії (Німеччина) .

2. Кохання як піднесене прекрасне почуття є центральною темою

- а) лірики трубадурів;
- б) фабліо та шванків;
- в) міраклів та мораліте;
- г) поезії вагантів.

3. Німецька лицарська лірика дістала назву

- а) лірика трубадурів;
- б) мінезанг;

- в) поезія вагантів;
- г) поезія скальдів.

4. Найвідомішим куртуазним романом епохи Середньовіччя є

- а) “Гаргантюа і Пантагрюель” Ф. Рабле;
- б) “Трістан і Ізольда”;
- в) “Памела” С. Річардсона;
- г) “Декамерон” Дж. Боккаччо.

5. Укажіть одне з головних джерел сюжетів лицарських романів.

- а) ісландські саги;
- б) кельтський (бретонський) фольклор;
- в) театралізовані елементи богослужіння;
- г) народні обрядові дійства.

6. До якого циклу лицарських романів належить “Трістан і Ізольда”?

- а) бретонського;
- б) античного;
- в) візантійського;
- г) троянського.

7. Укажіть жанри лірики трубадурів.

- а) канцона;
- б) міраклъ;
- в) видіння;
- г) альба;
- д) серена;
- е) тенсона;
- ж) сирвентес.

8. Укажіть основні цикли лицарських романів.

- а) античний;
- б) троянський;
- в) фіванський;
- г) бретонський;
- д) візантійський;

- д) прованський;
- е) римський.

9. Які твори входять до складу бретонського циклу лицарських романів.

- а) бретонські ле;
- б) фаблію та шванки;
- в) романи про Трістана та Ізольду;
- г) соті;
- г) артурівські романи;
- д) міраклі;
- е) романи про святий Грааль.

10. Укажіть риси, властиві лицарським романам.

- а) реалістичне відтворення дійсності;
- б) елементи фантастики: фантастичні пригоди й персонажі (феї, чаклуни, велетні та ін.), чарівні речі;
- в) тема поклоніння Бахусу (богу вина у Давньому Римі) як протест проти аскетизму, відмови від насолод життя;
- г) уславлення простої людини, її кмітливості, дотепності, розуму, вміння постояти за себе;
- г) типовий персонаж – мандрівний лицар, який іде на подвиги та пригоди заради слави, морального вдосконалення та на честь своєї дами;
- д) тема піднесеного кохання, якій належить значне місце у творі;
- е) широке використання засобів гумору й сатири.

11. Чи є правильним твердження: “Творцем артурівських романів є Бертран де Борн”?

Завдання 2

Опрацюйте матеріал лекції та розділи рекомендованих навчальних видань за темою. Доповніть глосарій до теми необхідною, на вашу думку, інформацією, визначення ліричних жанрів та жанрово-тематичних груп і циклів лицарських романів – прикладами творів, іменами митців, які найбільш успішно розвивали той чи інший жанр.

Тема 6. Міська література. Поезія вагантів.

Середньовічний театр і драматургія

1. Загальна характеристика міської літератури.
2. Фаблію та шванки.
3. Тваринний епос.
4. Алгоритичні поеми.
5. Поезія вагантів. Її провідні теми.
6. Середньовічний театр і драматургія. Основні жанри.

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. Рубанова Г. Історія світової літератури. Західноєвропейське Середньовіччя : навчальний посібник. Львів : ПАІС, 2004. 144 с.
4. Анненкова О. Антична література. Література Середніх віків : навчальний посібник. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 200 с.
5. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

Глосарій до теми

«Буранські пісні» («*Carmina Burana*») – збірка віршів латинською мовою переважно вагантського походження, створена в XIII ст. у Баварії.

Ваганти (голіарди) – мандрівні поети (студенти чи колишні духовні особи), які складали вірші та пісні латинською мовою.

Літургійна драма – інсценізації біблійних сюжетів, які були частиною церковної різдвяної або великодньої служби (літургії); вистави розігрували духовні особи в храмі, виконували латиною, використовуючи мінімум реквізиту.

Міраклъ – жанр середньовічного театру, в основі творів якого розповідь про дива Богородиці і святих.

Містерія – жанр середньовічного театру, драма на біблійні сюжети, що виникла внаслідок секуляризації літургійної драми; масова самодіяльна вистава, яка організовувалась городянами на міських площах; була насичена видовищними ефектами та включала елементи комічного.

Міська література – література, що сформувалась у середовищі мешканців середньовічного міста – ремісників, торгівців та ін.; їй властиві прагнення реалістичного зображення дійсності, новий тип героя з притаманними йому працьовитістю, енергійністю, розсудливістю, спритністю, хитрістю, дидактизм, мова, близька до народної говірки.

Мораліте – жанр середньовічного театру, алегорична п'єса морально-дидактичного спрямування; дійовими особами є алегоричні образи, що втілюють чесноти, вади, явища життя тощо.

Поезія вагантів – переважно анонімні ліричні твори латинською мовою, позначені вільнодумством, життєлюбністю, широтою тематики (від хвалебних віршів, написаних на замовлення, релігійних пісень – до уславлення земних радощів та тілесних насолод), сатиричною гостротою, пародійністю.

Соті – невеликі, частково імпровізовані, комічні п'єси, сповнені гострою сатирою.

Тваринний епос – цикл творів середньовічної міської літератури, які постали на основі байок та казок про тварин, за допомогою системи образів персонажів-тварин створюють гумористичну або сатиричну картину тогочасного суспільства; сюжетним стрижнем є розповідь про витівки та пригоди лиса.

Фабліо (у Франції), шванк (у Німеччині) – один із найбільш поширених жанрів міської літератури, невелике за обсягом, віршоване чи прозове оповідання комічного або сатиричного змісту.

Фарс – жанр середньовічного театру, який розвинувся з комічних інтермедій, що вставлялись у релігійні драми, а згодом перетворились на самостійні п'єси; комедія побутового змісту, близька до комедії масок з усталеними типами дійових осіб.

Фастнахтишпіль – жанр комічного народного театру в середньовічній Німеччині, що походить від весняних народних обрядів.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Латинською мовою складали свої поезії
 - а) скальди;
 - б) трубадури;
 - в) мінезінгери;
 - г) ваганти.

2. Земна пристрасть, земні радощі, веселощі й розваги, критичне зображення духівництва, уславлення високопоставлених осіб у творах, написаних, як правило, на замовлення, – це тематика
 - а) лірики трубадурів;
 - б) бретонських ле;
 - в) поезії вагантів;
 - г) поезії скальдів.

3. Сюжетним стрижнем “Роману про Ренара” є
 - а) війна франків із сарацинами;
 - б) пригоди мандрівного лицаря, який шукає святий Грааль;
 - в) ворожнеча між лисом і вовком;
 - г) події реконквісти.

4. Укажіть одне з головних джерел середньовічного театру.
 - а) діонісії;
 - б) театралізовані елементи християнського богослужіння;
 - в) ісландські саги;
 - г) мінезанг.

5. Укажіть жанри середньовічного театру.
 - а) містерія;
 - б) канцона;

- в) тенсона;
- г) мораліте;
- г) міраклъ;
- д) фарс;
- е) соті.

6. Чи є правильним твердження: “Фабліо та шванки – це невеликі оповідання комічного або сатиричного змісту, що були найбільш поширеним жанром міської літератури”?

7. Чи є правильним твердження: “Найвизначнішим твором середньовічного тваринного епосу є “Роман про Ренара” (“Роман про Лиса”)”?

8. Знайдіть відповідність.

А. Давньоскандинавська література	1. Поезія трубадурів, мінезанг
Б. Міська література	2. Поезія скальдів, саги
В. Лицарська література	3. Тваринний епос, фабліо і шванки
Г. Середньовічний театр	4. Містерії, міраклі, фарси

Завдання 2

Опрацюйте матеріал лекції та розділи рекомендованих навчальних видань за темою. Доповніть глосарій до теми необхідною, на вашу думку, інформацією, визначення жанрів та жанрово-тематичних груп – прикладами творів.

Тема 7. Поезія східних країн

1. Китайська середньовічна поезія. Основні риси поезії епохи Тан. Художні особливості лірики Лі Бо і Ду Фу.
2. Персько-таджицька література. Жанр рубаї. Омар Хайям – вчений і поет. Проблема атрибуції його поезій. Провідні мотиви поезії Омара Хайяма.
3. Японська класична поезія. Її основні жанри: танка, ренга, хайку (хоку). Основні поетичні засоби та стилістичні прийоми японської класичної поезії. Внесок Мацуо Басьо у розвиток жанру хайку. Теоретичні засади поетики хайкай.
4. Східна поезія на уроках літератури.

Література

1. Ніколенко О., Філіна І. Філософія життя у китайській та японській літературах (Лі Бо, Ду Фу, Мацуо Басьо та ін.) : посібник для вчителя. Харків : Веста ; Видавництво «Ранок», 2003. 192 с.
2. Бондаренко І. Передмова. *Японська класична поезія*. Харків : Фоліо, 2007. С. 3 – 22.
3. История всемирной литературы : в 9 т. / глав. ред. Г. Бердников. Москва : Наука, 1984. Т. 2. 672 с.
4. Малкович Р. Предисловие. *Омар Хайям. Любовный напиток*. СПб : Азбука, 2013. С. 5 – 18.

Твори для читання й аналізу

Лі Бо. «Печаль на яшмовому ганку», «Призахідне сонце навіює думки про гори», «Сосна біля південної галереї» та інші твори (за вибором).

Ду Фу. «Пісня про хліб і шовк», «Весняний краєвид», «Подорожуючи, вночі описую почуття» та інші твори (за вибором).

Омар Хайям. Рубаї (за вибором).

Мацуо Басьо. Хоку (за вибором).

Глосарій до теми

Атрибуція – вирішення питання про авторство того чи іншого твору.

Даосизм – філософське вчення про Дао («шлях»), засноване китайським філософом Лао-цзи в VI ст. до н. е.; згідно з ним людина є частиною природи і Всесвіту, з якими вона має

жити в гармонії; Дао – закон розвитку природи і Всесвіту, природний хід речей, у який не слід втручатися.

Конфуціанство – філософське вчення про гармонійне суспільство, засноване китайським філософом Кун-Фу-цзи (Конфуцієм) в VI ст. до н. е.; основний його зміст полягає у визначенні ідеалу соціальної гармонії та пошуків шляху до його досягнення.

Персько-таджицька література – література, що створювалась мовою фарсі у VIII – XV ст. в Середній Азії, Ірані, Азербайджані та на прилеглих територіях; спиралась на давньоіранську (доісламську) традицію, формувалась під впливом арабо-мусульманської поетичної традиції.

Редиф – прийом, властивий східній поезії, зокрема рубаї; слово чи група слів, що повторюється наприкінці римованого рядка після основної рими.

Ренга – у японській класичній поезії колективна поема, яка складалась кількома поетами й налічувала від 10 до 100 й більше віршів-танка; кількість віршів у творі й головна тема узгоджувались заздалегідь, а сюжет розгортався спонтанно в процесі написання; перші три рядки в кожному танка писав один поет, наступні два – другий; кожен з авторів мав обов'язково враховувати думку, яку вкладали у свої рядки його попередники.

Рубаї – у поезії народів Сходу чотиривірш, як правило, філософського змісту, у якому римуються всі рядки, окрім третього (тобто 1-й, 2-й і 4-й).

Танка – у японській класичній поезії п'ятирядковий вірш, що налічує, відповідно, 5–7–5–7–7 складів у кожному рядку.

Танська поезія – поезія часів правління китайської імператорської династії Тан (618 – 907 рр.), коли відбулось об'єднання країни після тривалих міжусобиць і воєн; творам властиві простота форми та глибина поетичної думки.

Хоку (хайку) – традиційний жанр японської лірики, трирядковий неримований вірш, що постав на основі першої півстрофи (перших трьох рядків) танку, має, відповідно, 5–7–5 складів у кожному рядку.

Завдання до теми

Завдання 1

Створіть словесні ілюстрації (якщо володієте необхідними навичками, то й малюнки) до 2 – 3 віршів Лі Бо або Ду Фу, до 2 – 3 хоку Мацуо Басьо. Проаналізуйте свій досвід і поміркуйте над тим, як така візуалізація образів твору вплинула на його сприйняття й розуміння.

Завдання 2

Опрацюйте передмову Р. Малковича до видання поезій Омара Хайяма. Переліchte у формі тез досягнення Хайяма-вченого. Спираючись на запропоновані праці, сформулюйте провідні мотиви його лірики.

Завдання 3

Опрацюйте передмову І. Бондаренка до видання «Японська класична поезія», переліchte основні поетичні засоби та стилістичні прийоми японської класичної поезії (у термінології сучасного літературознавства). З'ясуйте, які естетичні принципи поезії хайкай сформулював Мацуо Басьо. Проілюструйте втілення 2 – 3 принципів на прикладі прочитаних віршів.

Завдання 4

Ознайомтесь із однією з чинних програм із зарубіжної літератури (або інтегрованого курсу української і зарубіжної літератури) для закладів загальної середньої освіти. З'ясуйте, які поезії Лі Бо, Ду Фу, Омара Хайяма, Мацуо Басьо в якому класі запропоновано для вивчення на уроках. Ураховуючи матеріал, поданий у шкільних підручниках, визначте й обґрунтуйте перелік творів цих авторів, які б ви запропонували прочитати учням.

Тема 8. Відродження як культурно-історичний період

1. Поняття про Відродження (Ренесанс).
2. Хронологічні межі культури Ренесансу. Періодизація.
3. Культурно-історичні умови розвитку ренесансної літератури.
4. Ренесансний світогляд.
5. Ренесансний реалізм.
6. Національна специфіка ренесансної літератури.

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
4. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

Глосарій до теми

Антропоцентризм – тип світогляду, згідно з яким найвищою цінністю визнається людина з усіма проявами її буття.

Відродження (Ренесанс) – широкий культурний рух, що виник у країнах Європи в процесі їх переходу від Середніх Віків до Нових часів; характеризується прагненням відродити культурні цінності античності в нових історичних умовах.

Маньєризм – стиль європейського мистецтва XVI – XVII ст., який відбиває кризу культури Відродження; йому властиві відображення кризового світовідчуття, відхід від норм гармонії, що характеризувала естетику Зрілого Відродження, втілення відчуття хиткості й ненадійності, ускладнення естетичних форм, деформація образів, тяжіння до вишуканості, примхливості.

Проторенесанс (Передвідродження) – період розвитку культури, у якій формувались передумови, що призвели до ренесансного перевороту.

Ренесансний гуманізм – ренесансний антропоцентричний світогляд, якому властиві:

- проголошення людини найвищою цінністю, підвищення інтересу до особистості;
- проголошення принципу рівності всіх людей, незалежно від їх походження, станового та майнового статусу;
- протиставлення середньовічному аскетизму нової моралі, основаної на визнанні єдності тілесного і духовного, реабілітація чуттєвого начала;
- утвердження ідей морального і фізичного удосконалення людини;
- поетизація активної, діяльної людини, що поєднує суспільні та особисті інтереси, утвердження високого призначення людини в процесі перетворення світу.

Ренесансний реалізм – сукупність спільних рис, якими позначена творчість багатьох письменників Відродження:

- прагнення передати типові риси й характерні деталі навколишньої дійсності;
- відхід від алегоричності, звільнення від застиглих формул і схем в описах і характеристиках персонажів, прагнення до індивідуалізації характерів;
- зображення боротьби людських пристрастей, створення образів героїв-індивідуалістів, наділених сильними характерами, що широко й повно втілюють людські якості; титанізм змальованих характерів;
- відсутність історизму: зображення переважно сучасності і наділення її типовими рисами інших історичних епох;
- пластичність, виразність пейзажу, що, на відміну від опису природи у середньовічних творах, набуває самостійної художньої цінності;
- позитивний пафос, оптимізм, породжені вірою в силу людини (щоправда, література Пізнього Ренесансу, у якій відобразилась криза гуманістичних ідеалів, позначена песимізмом).

Теоцентризм – тип світогляду, згідно з яким центром системи цінностей визнається бог, божественне.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Творчість яких митців репрезентує літературу Ренесансу?

- а) Дж. Боккаччо;
- б) В. Шекспіра;
- в) Ф. Петрарки;
- г) Ф. Рабле;
- г) Лопе де Веги;
- д) С. Бранта;
- е) М. Сервантеса.

2. Укажіть особливості літератури Відродження.

- а) пристрасний інтерес до реального світу, осмислення зображуваного крізь призму гуманістичного світогляду;
- б) розквіт героїчного епосу;
- в) поетизація людини, людина в усій повноті духовного й фізичного розвитку, складності й суперечливості характеру як головний об'єкт зображення;
- г) реабілітація чуттєвого начала, показ гармонії чуттєвого і духовного в людині;
- г) звернення до традицій літератури античності, народної творчості, використання художніх надбань літератури Середньовіччя;
- д) формування течії ренесансного реалізму, яка найповніше втілила характерні риси Відродження;
- е) виникнення жанру байки.

3. Знайдіть відповідність.

А. Ф. Петрарка	1. Франція
Б. Лопе де Вега	2. Нідерланди
В. Ф. Рабле	3. Іспанія
Г. Еразм Роттердамський	4. Італія

Завдання 2

Ознайомтесь із таблицею 1, опрацюйте матеріал лекції та розділи рекомендованих навчальних видань. Зазначте в таблиці найвищі мистецькі здобутки етапів розвитку ренесансної культури в різних країнах (по 1 – 2 приклади). Доповніть таблицю іншою необхідною, на вашу думку, інформацією.

Таблиця 1. Періодизація розвитку ренесансної літератури

Період	Італія	Франція	Німеччина	Іспанія	Англія
Проторенесанс	Кінець XIII ст. – початок XIV ст.	XIV–XV століття			
Раннє Відродження	XIV ст. (Треченто)	I половина XVI ст.	Останні десятиліття XV ст.	Кінець XV ст. – I половина XVI ст.	Кінець XV ст. – I половина XVI ст.
Зріле та Пізнє Відродження	XV ст. (Кватроченто), XVI ст. (Чинквеченто)	II половина XVI ст.	Кінець XV ст. – перша третина XVI ст.	II половина XVI ст. – перші десятиліття XVII ст.	II половина XVI ст. – початок XVII ст.

Тема 9. Італійська література доби Відродження

1. Своєрідність італійської літератури Відродження.
2. Основні факти біографії Данте. «Нове життя» як перша в європейській літературі художня автобіографія. Особливості композиції. Образ Беатріче.
3. Художня своєрідність «Божественної комедії» Данте:
 - зміст назви; специфіка жанру;
 - особливості композиції; символіка чисел;
 - художній простір поеми; багатоплановість зображення;
 - риси середньовічної і ренесансної літератури у творі.
4. Біографічні відомості про Ф. Петрарку. Збірка «Канцоньєре»:
 - композиція, жанровий склад;
 - тематика поезій;
 - ліричний герой «Канцоньєре»;
 - своєрідність внутрішнього конфлікту
 - образ Лаури; особливості змалювання героїні ліричних поезій у Петрарки і Данте.
5. Біографічні відомості про Дж. Боккаччо. Художні особливості «Декамерона»:
 - своєрідність композиції; роль оповіді-обрамуння та авторських передмови і післямови;
 - тематичне розмаїття новел «Декамерона»;
 - образи оповідачів як втілення ренесансного ідеалу людини;
 - риси ренесансного світогляду у творі Дж. Боккаччо.
6. Твори італійського Відродження в шкільному курсі літератури.

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя.

- Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
4. Кирилюк З. Зарубіжна література. Античність. Середньовіччя. Відродження. Бароко. Класицизм : посібник для вчителя. Тернопіль : Астон, 2002. 259 с.
 5. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.
 6. Ніколенко О. Гімн radoшам життя. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2003. № 5.
 7. Угрин О. Графічні схеми як засіб пізнання Дантової моделі Всесвіту. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 1997. № 9. С. 28 – 33.

Твори для читання й аналізу

Данте. «Нове життя» (розділи III, XIII, XIV, XXI, XXVI), «Божественна комедія» («Пекло»: пісні 1 – 5, 10, 32 – 34; «Чистилище»: пісні 1, 27, 29, 33; «Рай»: пісні 30, 31, 33).

Петрарка. «Канцоньєре».

Боккаччо Дж. «Декамерон»: «Переднє слово», оповідь-обрамуння, оповідки I.6 (I – день перший, 6 – оповідка шоста), I.8, II.4, III.9, IV.1, V.9, VI.10, VII.7, IX.1, X.4, «Одавторська післямова»).

Глосарій до теми

Видіння – жанр середньовічної релігійної літератури, основним змістом якого була повчальна розповідь про уявну подорож потойбічним світом, страждання грішників у пеклі та блаженство праведників у раю.

Гвельфи – політична партія в Італії, яка виступала за об'єднання країни під владою Папи Римського; за життя Данте у Флоренції відбувся розкол на «чорних» і «білих» гвельфів; останні обстоювали ідею відносної незалежності флорентійської комуни.

Гібеліни – політична партія в Італії, яка боролася за об'єднання країни під владою германського імператора.

Канцона – пісня на тему куртуазного кохання, жанр, який виник у ліриці трубадурів, досяг розквіту в поезії Ф. Петрарки; характеризується чіткою строфічною будовою, оригінальною схемою римування.

Кватроченто – період Зрілого Відродження в Італії, який припадає на XV ст. («кватроченто» – «чотирьохсоті»); розвивається література латинською мовою переважно науково-філософського та публіцистичного змісту.

Комедія – у часи Данте твір із сумним початком та щасливим фіналом.

Мадригал – ліричний жанр, який оформився в добу Раннього Відродження; невеликий вірш на любовну тему, має форму звертання, містить компліменти особі, якій адресований.

Новела – невеликий епічний твір, який розповідає про незвичайну подію, має динамічний сюжет та несподівану розв'язку.

«Солодкий новий стиль» – школа в італійській поезії, яка засвоїла досвід лірики трубадурів, але поєднала куртуазне оспівування кохання з філософічністю, наповнивши образи символікою, розвинувши ускладнені й вишукані поетичні форми.

Сонет – жанр ліричного вірша, який складається з 14-ти рядків, як правило, з двох катренів і двох терцетів (терцин).

Терцина – трирядкова строфа, у якій римуються 1-й і 3-й рядки, а 2-й римується з 1-м і 3-м рядками суміжної строфи (римування за схемою: перша строфа – аба, друга – бвб, третя – вгв тощо).

Треченто – період Раннього Відродження в культурі Італії, який припадає на XIV ст. («треченто» – «триьохсоті»); протягом цього періоду розвивається література італійською мовою під впливом античної культури та в тісному зв'язку з народною традицією.

Чинквеченто – період Пізнього Відродження в італійській культурі, який припадає на XVI ст. («чинквеченто» – «п'ятисоті»); мистецтво відображає кризу гуманістичної культури, зароджується нова стилістична течія – маньєризм.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Яку назву пропущено у фрагменті: «Згідно з нормами

середньовічної поетики, Данте назвав свій найвідоміший твір ..., оскільки до цього жанру відносили твори із сумним початком та щасливим фіналом»?

- а) «Драма»;
- б) «Елегія»;
- в) «Епопея»;
- г) «Комедія».

2. Ознаки якого жанру, поширеного в релігійній літературі середніх віків, має «Божественна комедія» Данте?

- а) видіння – твору, у якому розповідається про уявну подорож потойбічним світом;
- б) життя – сказання про мучеників за віру;
- в) мораліте – п'єси морально-дидактичного змісту, у якій діють алегоричні персонажі;
- г) міракля – п'єси, в основі сюжету якої лежать легенди про Діву Марію та святих.

3. Центральний персонаж якого твору «заблукав у темному лісі й уже знемагав під тягарем пристрастей і пороків, які з'являлися в образах пантери, лева і вовчиці. На допомогу йому прийшов Вергілій. Він показав поетові дорогу з лісу, повів за собою через пекло і чистилище»?

- а) «Канцоньєре» Ф. Петрарки;
- б) «Божественної комедії» Данте;
- в) «Енеїди» Вергілія;
- г) «Роману про Ренара».

4. Хто супроводжує поета, героя «Божественної комедії» Данте, у раю?

- а) Діва Марія;
- б) апостол Петро;
- в) Вергілій;
- г) Беатріче.

5. Яку строфу використовує Данте в «Божественній комедії»?

- а) катрен;

- б) сонет;
- в) терцину;
- г) дистих.

6. Про який твір йдеться у фрагменті: «Священний, магічний смисл вкладався в числа 3, 7, 9, 10 та ін. Такі числа нерідко становили основу композиції художніх творів. У поемі ... вони визначають і будову Всесвіту, і композицію. Так, поема поділяється на три частини (кантики) – «Пекло», «Чистилище» і «Рай». Кожна частина має 33 пісні, а вся поема, у такий спосіб, разом із вступом, складається із 100 пісень. Форма вірша поеми також визначається числом 3»?

- а) «Канцоньєре» Ф. Петрарки;
- б) «Божественну комедію» Данте;
- в) «Енеїду» Вергілія;
- г) «Втрачений рай» Дж. Мільтона.

7. Автор якого твору «не міг задовольнитися світом абстрактних ідей. Він прагнув втілити їх у конкретні образи, надати всьому абстрактному реальних форм. У потойбічному світі живе Італія його доби. У царство мертвих він переніс живих людей з їх radoщами і хвилюваннями. Його святі й грішники думають і говорять про земне життя, батьківщину, справу, якій вони служили, про родину, друзів і ворогів, вони мають політичні переконання. Гібелін Фаріната і в пеклі, в палаючій могилі залишається стійким і гордим, сповненим ненависті до політичних ворогів, його хвилює доля живих однодумців, переслідуваних гвельфами. <...> Поетові властиві співчутливе ставлення до живих людських пристрастей, людяність, непримиренність до жорстокості. Характерна, наприклад, його розповідь про зустріч у пеклі з Франческою да Ріміні»?

- а) «Канцоньєре» Ф. Петрарки;
- б) «Божественна комедія» Данте;
- в) «Енеїда» Вергілія;
- г) «Втрачений рай» Дж. Мільтона.

8. «Канцоньєре» Ф. Петрарки – це

- а) збірка зі ста новел, об'єднаних оповіддю-обрамунням;
- б) поетична збірка, що складається з двох частин: «На життя мадонни Лаури», «На смерть мадонни Лаури»;
- в) поема зі ста пісень, поділена на три частини: «Пекло», «Чистилище», «Рай»;
- г) роман з двох книг.

9. Ф. Петрарка у збірці «Канцоньєре» оспівує кохання до

- а) Лаури;
- б) Беатріче;
- в) Ф'яметти;
- г) «смаглявої леді».

10. Більша частина творів у збірці «Канцоньєре» Ф. Петрарки є

- а) баладами;
- б) одами;
- в) епіталамами;
- г) сонетами.

11. Яка героїня літератури італійського Ренесансу схарактеризована у фрагменті: «Хоча ... безмірно ідеалізується, згідно з попередньою традицією, вона постає вже як жива жінка, з реальними, земними рисами. Уяву поета найбільше хвилює її зовнішній вигляд, її краса. Все це вносить в кохання поета відтінок чуттєвості»?

- а) Беатріче з твору Данте «Нове життя»;
- б) «смаглява леді» – героїня сонетів В. Шекспіра;
- в) Офелія з трагедії В. Шекспіра «Гамлет»;
- г) Лаура – героїня збірки Ф. Петрарки «Канцоньєре».

12. Внутрішній конфлікт ліричного героя яких творів схарактеризовано у фрагменті: «Поет страждає від непорозумінь між розумом і почуттям, ідеальним платонізмом і чуттєвим коханням; земне існування здається йому суєтним, і водночас він усвідомлює неможливість подолати реальні земні пристрасті»?

- а) поезії Сапфо;
- б) лірики Анакреонта;

- в) любовної лірики Ф. Петрарки;
- г) поезій Данте, присвячених кохання до Беатріче.

13. Остаточне становлення новели як жанру пов'язане передусім із твором

- а) Данте «Нове життя»;
- б) «Роман про Лиса»;
- в) Дж. Боккаччо «Декамерон»;
- г) «Пісня про Сіда».

14. Скільки новел входить у «Декамерон» Дж. Боккаччо?

- а) 100;
- б) 70;
- в) 50;
- г) 30.

15. Оповідь-обрамуння у «Декамероні» Дж. Боккаччо починається з

- а) опису лісу, у якому заблукав центральний персонаж, наляканий трьома дикими звірами – пантерою, левом і вовчицею;
- б) розповіді про сварку центрального персонажа з королем Кастилії;
- в) опису Хеорота, який був побудований королем данців для своїх воїнів;
- г) опису епідемії чуми, яка охопила Флоренцію.

16. За сюжетом «Декамерона» Дж. Боккаччо, новели розповідають

- а) англійські паломники під час подорожі до Сантьяго-де-Компостела;
- б) молоді флорентійки та флорентійці, які, рятуючись від епідемії, залишили зачумлене місто;
- в) французькі дворяни, що затримались у дорозі через негоду;
- г) арабські купці, які їдуть з караваном через пустелю.

17. У якому творі літератури Ренесансу автор «кохання інтерпретував як пристрасть чуттєву, здорову, радісну і благородну. Любовна тема розгортається в новелах у різних

аспектах, часто пов'язується з важливими соціальними питаннями. У багатьох новелах письменник-гуманіст <...> прославляє любов як велике природне почуття, що руйнує станові упередження. Наприклад, гуманістичним засудженням станових упереджень пройнята перша новела четвертого дня, де розповідається про любов Гісмонди, доньки князя, і Гвіскардо, слуги»?

- а) Дж. Боккаччо у «Декамероні»;
- б) Данте у «Божественній комедії»;
- в) Ф. Рабле у романі «Гаргантюа і Пантагрюель»;
- г) М. Сервантес у романі «Дон Кіхот».

18. Чи є правильним твердження: «У «Декамероні» Дж. Боккаччо десятеро оповідачів (сім жінок і троє юнаків) упродовж семи днів розповідають новели – кожен щодня по одній»?

19. Чи є правильним твердження: «Канцоньєре» Ф. Петрарки містить не лише любовну лірику, а й вірші на теми політичні та морально-етичні, вірші, у яких оспівується природа, передаються філософські й естетичні роздуми»?

Завдання 2

Узагальніть свої спостереження щодо змісту й структури прочитаних розділів «Нового життя» Данте. Про що, як правило, йдеться у прозових фрагментах, які обрамлюють вірш?

Завдання 3

Як відбувається зустріч поета, героя «Божественної комедії», з Франческою і Паоло? Про що хоче дізнатися поет? Яким є його ставлення до цих персонажів? Воно відповідає середньовічній християнській моралі чи ренесансному гуманістичному світогляду (див. тему «Література доби Відродження. Загальна характеристика»)? Поясніть свою думку.

Завдання 4

На матеріалі рекомендованих для читання розділів «Нового життя» Данте і сонетів Ф. Петрарки порівняйте образи Беатріче і

Лаури. Як поети змальовують красу й досконалість героїнь? (Наведені цитати слід обов'язково прокоментувати).

Завдання 5

Які внутрішні суперечності переживає ліричний герой «Канцоньєре» Ф.Петрарки? Аргументуйте відповідь, спираючись на твори, рекомендовані для читання.

Завдання 6

Розкрийте особливості композиції «Декамерона» Дж. Боккаччо. Який сюжет має оповідь-обрамування? Якими рисами наділені оповідачі? Чи є ці персонажі втіленням ренесансного ідеалу людини?

Завдання 7

У якій з прочитаних новел «Декамерона» Дж. Боккаччо утверджується ренесансна ідея рівності всіх людей, незалежно від їх походження? Обґрунтуйте свою відповідь, звернувшись до сюжету й образів персонажів новели.

Тема 10. Ренесансна література Німеччини та Нідерландів

1. Загальна характеристика доби Відродження в Німеччині та Нідерландах.
2. Творчість Ульріха фон Гуттена. «Листи темних людей».
3. Творчість Себастьяна Бранта. «Корабель дурнів».
4. «Народні книги».
5. Гуманізм в Нідерландах. «Похвальне слово Глупоті» Еразма Роттердамського.

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. История зарубежной литературы. Средние века и Возрождение : учеб. пособие. / М. Алексеев, В. Жирмунский и др. Москва : Высш. школа, 2000. 462 с.
4. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

Глосарій до теми

Літературна містифікація – видання твору від імені вигаданої особи (осіб), переконлива «стилізація» манери цього удаваного автора.

Народні книги – явище німецької ренесансної літератури, друковані видання, розраховані на широку бюргерську аудиторію, побудовані як доступні для сприйняття прозові перекази відомих творів лицарської літератури, героїчного епосу тощо, як збірки шванків.

Обскуранти – обмежені й забобонні люди, які ворожо й упереджено сприймають усе прогресивне й розумне (зокрема вигадані автори «Листів темних людей»).

Памфлет – жанр публіцистики, невеликий за обсягом сатиричний твір на злободенну тему; в європейській літературі сформувався в добу Реформації.

Протестантизм – один із напрямів у християнстві поряд із католицизмом і православ'ям; сформувався в результаті Реформації в XVI – XVII ст. під гаслами повернення до первинних християнських ідеалів та заперечення посередництва церкви між Богом і людьми.

Реформація – рух, спрямований на повернення до біблійних першоджерел християнства, релігійна боротьба проти католицької церкви та влади Папи Римського, в процесі якої сформувалися протестантські відгалуження християнства.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Творчість яких німецьких авторів репрезентує літературу Ренесансу?

- а) Дж. Боккаччо;
- б) В. Шекспіра;
- в) Ф. Петрарки;
- г) Ф. Рабле;
- г) Лопе де Веги;
- д) С. Бранта;
- е) Ульріха фон Гуттена.

2. В історію світової літератури нідерландський гуманіст Еразм Роттердамський увійшов як автор твору

- а) “Похвальне слово Глупоті”;
- б) “Корабель дурнів”;
- в) “Пісня про Роланда”;
- г) “Роман про Ренара”.

3. Чи є правильним твердження: “Ульріх фон Гуттен вважається одним з авторів “Листів темних людей” – сатиричного твору німецької гуманістичної літератури, виданого анонімно”?

4. Чи є правильним твердження: “Найвідомішим у спадщині німецького письменника доби Відродження С. Бранта є сатирико-

дидактичний твір під назвою “Похвальне слово Глупоті”?

5. Чи є правильним твердження: “Легенда про Фауста стала основою сюжету однієї з народних книг, що були поширені у XV – XVI ст.”?

Завдання 2

Опрацюйте матеріал лекції та розділи рекомендованих навчальних видань за темою. Доповніть глосарій до теми необхідною, на вашу думку, інформацією, визначення літературних явищ – прикладами творів.

Тема 11. Французька література епохи Відродження

1. Особливості французької ренесансної літератури.
2. Гурток Маргарити Наваррської. Її збірка новел «Гептамерон».
3. Творчість Франсуа Рабле – вершинне досягнення французької ренесансної літератури. Вплив гуманістичних ідей на формування творчої індивідуальності письменника. Роман «Гаргантюа і Пантагрюель»: джерела сюжету, ідейний зміст, утвердження ідеалу ренесансної людини.
4. Творчість поетів «Плеяди».

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
4. История зарубежной литературы. Средние века и Возрождение : учеб. пособие. / М. Алексеев, В. Жирмунский и др. Москва : Высш. школа, 2000. 462 с.
5. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

Твори для читання й аналізу

Ф. Рабле. «Гаргантюа і Пантагрюель» (фрагменти за вибором).

Глосарій до теми

Гротеск – карикатурне зображення, що виникає в результаті перебільшення до спотвореності, поєднання несумісних, контрастних рис.

Іронія – троп, сутність якого полягає в тому, що слово чи словесний зворот вживаються у значенні, протилежному їх буквальному змісту, як правило, з метою створення комічного ефекту.

Роман – великий за обсягом і складний за композицією епічний прозовий (зрідка віршований) твір, у якому широко

охоплено життєвий матеріал, порушено широке коло проблем, діє значна кількість персонажів.

Сатира – спосіб зображення дійсності, сутність якого полягає в гострому висміюванні негативних явищ; як вид комічного – викривальний сміх.

Сміхова культура – пов’язане з карнавальними діями явище середньовічної культури, що виникло як антитеза культурі офіційній; характеризується сатиричним зображенням явищ та подій суспільного й релігійного життя, широким використанням пародії, трагестії та інших прийомів комічного.

Схоластика – тісно пов’язаний із богослов’ям напрям у середньовічній філософії, який заперечує значення дослідного знання та намагається обґрунтувати судження щодо дійсності, природи, життя людини, спираючись на релігійні догми; живиться у значенні «суха, мертва наука».

Утопія – вигадка, нездійсненна мрія; твір, у якому зображується ідеальна, на думку автора, суспільна модель.

Завдання до теми

Завдання 1

Знайдіть відповідність.

А. Ф. Рабле. «Гаргантюа і Пантагрюель»

Б. Себастьян Брант. «Корабель дурнів»

В. Дж. Боккаччо. «Декамерон»

Г. Еразм Роттердамський. «Похвальне слово Глупоті»

1. Сатиричні замальовки, що зображують різні моральні і соціальні пороки, втілені в образах дурнів, які відпливають у країну глупоти

2. Монолог богині глупоти Морії, виголошений на свою честь

3. Комічна розповідь про народження, виховання, оточення й пригоди двох велетнів

4. Різноманітні за тематикою новели, які розповідають десятеро оповідачів, що, рятуючись від чуми, залишили Флоренцію

Завдання 2

На прикладі прочитаних фрагментів роману Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель» проілюструйте використання прийомів сатиричного зображення (зокрема гротеску й іронії).

Тема 12. Іспанська література епохи Відродження

1. Особливості іспанської літератури епохи Відродження. Розвиток жанру шахрайського роману.
2. Роман «Дон Кіхот» Сервантеса як пародія на лицарські романи. Образи центральних персонажів.
3. Драматургія Лопе де Веги:
 - естетичні погляди митця; трактат «Нове мистецтво писати комедії у наш час»;
 - жанрово-тематичні групи п'єс;
 - «Собака на сіні» Лопе де Веги – комедія «плаща і шпаги»;
 - героїко-історична п'єса «Фуенте Овехуна»: особливості конфлікту, сюжет, центральні образи, ідейна спрямованість.
4. Твори іспанської ренесансної літератури в шкільному вивченні.

Література

1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
3. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
4. Кирилюк З. Зарубіжна література. Античність. Середньовіччя. Відродження. Бароко. Класицизм : посібник для вчителя. Тернопіль : Астон, 2002. 259 с.
5. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

Твори для читання й аналізу

Мігель де Сервантес Сааведра. «Дон Кіхот» (розділи за вибором).
Лопе де Вега. «Собака на сіні». «Фуенте Овехуна».

Глосарій до теми

Ауто – одноактна п'єса релігійно-алегоричного змісту.

Комедія – драматичний твір, у якому сатиричними та гумористичними засобами змальовано смішне в житті, висміюються негативні суспільні й побутові явища, риси характеру людей.

Комедія «плаща і шпаги» – побутові комедії на тему кохання, у яких персонажами виступають представники іспанського дворянства (ця група творів дістала назву за типовими елементами дворянського костюма); їй властиві зосередження уваги не на розкритті характерів, а на розвитку дії (комедія інтриги); образ слуги грасіосо – носія комічного начала, який допомагає закоханим; оптимізм, віра у можливість щастя, успіху людини, яка сміливо відстоює свої почуття.

Крутіський (шахрайський, пікарескний) роман – жанровий різновид ренесансного роману, що постав в іспанській літературі доби Відродження; йому властиві розповідь від першої особи (від імені центрального персонажа), що імітує форму спогадів, новий тип персонажа (пікаро, шахрай, авантюрист, який вдається до різних занять, зазнає пригод і злигоднів, навчається шахраювати й хитрувати), зображення реального, повсякденного життя, переважно однолінійний сюжет із хронологічною послідовністю у викладі.

Лицарський роман – жанр середньовічної літератури, що постав у другій половині XII ст. на півночі Франції; йому властиві тематична спорідненість із куртуазною лірикою (тема піднесеного кохання), новий тип персонажа (мандрівний лицар, який іде на подвиги і пригоди заради слави, морального удосконалення і на честь дами), елементи фантастики, детальні описи, монологи й діалоги як засіб психологічного зображення.

Пародія – жанр сатиричної чи гумористичної літератури, заснований на перебільшено комічному наслідуванні твору якогось автора, жанру або літературного напрямку.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Назва п'єси Лопе де Веги «Фуенте Овехуна» – це

- а) ім'я головної героїні;
- б) ім'я героя;

- в) назва села, у якому розгортаються події;
- г) титул командора Гомеса де Гусмана.

2. Яку відповідь дають селяни під час суду у п'єсі Лопе де Веги «Фуенте Овехуна»?

- а) командора вбило все село;
- б) він сам вкоротив собі віку;
- в) командора вбили португальці;
- г) звинувачують Лавренсію у його смерті.

3. Персонажі якого твору схарактеризовані у фрагменті: «Узагальнюючий образ народу не затіняє яскравої індивідуальності народних персонажів. Дуже виразно в драмі змальовані образи Лавренсії, Фрондосо, Менго, Естевана, Паскуели та ін. Фрондосо непримиренний у ставленні до всіляких прояві зла й несправедливості, відважний і мужній, людина гарячої вдачі, вірний і стійкий у своїх почуттях. Менго – людина розсудлива, твереза, мужня <...> ніколи не втрачає присутності духу, має розвинуте почуття гумору і здатний жартувати навіть у найдраматичніші моменти. Але найбільше з маси селян виділяється Лавренсія – живий, яскравий образ розумної, вродливої, дотепної сільської дівчини з високо розвиненим почуттям незалежності, честі й гідності?»

- а) «Пісні про Сіда»;
- б) «Декамерона» Дж. Боккаччо;
- в) роману «Дон Кіхот» М. Сервантеса;
- г) драми Лопе де Веги «Фуенте Овехуна».

4. Шахрайський (пікареский) роман виник

- а) в іспанській літературі доби Відродження;
- б) в англійській літературі Ренесансу;
- в) у французькій міській літературі Середньовіччя;
- г) у давньогрецькій літературі.

5. Своєрідною пародією на лицарський роман є твір

- а) М. Сервантеса “Дон Кіхот”;
- б) Апулея “Метаморфози, або Золотий осел”;

- в) Дж. Боккаччо “Декамерон”;
- г) “Трістан і Ізольда”.

6. Укажіть риси, властиві «комедіям плаща і шпаги» Лопе де Веги.

- а) розповідь від 1-ї особи;
- б) зосередження уваги не на розкритті характерів, а на розвитку дії (комедія інтриги);
- в) зображення життя та побуту іспанських дворян;
- г) дійові особи – алегоричні персонажі;
- г) образ слуги грасіосо – носія комічного начала, який допомагає закоханим;
- д) побутові комедії на тему кохання;
- е) оптимізм, віра у можливість щастя, успіху людини, яка сміливо відстоює свої почуття.

7. Чи є правильним твердження: “Персонаж роману М. Сервантеса Санчо Панса багатьма рисами свого характеру становить протилежність Дон Кіхоту”?

8. Знайдіть відповідність.

А. «Божественна комедія» Данте	1. Гісмонда і Гвіскардо
Б. «Декамерон» Дж. Боккаччо	2. Діана і Теодоро
В. «Собака на сіні» Лопе де Веги	3. Офелія і Гамлет
Г. «Гамлет» В. Шекспіра	4. Франческа і Паоло

9. Знайдіть відповідність.

А. Лудовіко	1. Один із центральних персонажів комедії Лопе де Веги «Собака на сіні», секретар графині де Бельфлор, у якого вона закохана
Б. Теодоро	2. Маркіз, який прагне одружитися з Діаною де Бельфлор
В. Трістан	3. Граф, який визнає Теодоро своїм сином, що був викрадений у дитинстві
Г. Рікардо	4. Слуга Теодоро, який розголошує вигадку про його аристократичне походження

10. Знайдіть відповідність.

А. Фердинанд	1. Командор ордену Калатрави, проти тиранії

- якого бунтують селяни Фуенте Овехуни
- Б. Гомес де 2. Іспанський король
Гусман
- В. Естеван 3. Юнак, закоханий у Лавренсію; захищаючи її, підняв зброю на командора
- Г. Фрондосо 4. Місцевий алькальд, батько Лавренсії, ображений командором

Завдання 2

На прикладі прочитаних фрагментів роману Сервантеса «Дон Кіхот» проілюструйте тезу про те, що цей твір є пародією на лицарські романи.

Завдання 3

Простежте події кожної з трьох сюжетних ліній драми Лопе де Веги «Фуенте Овехуна». Відповідь слід оформити у вигляді схеми або тез (плану), де кожний пункт відображає певну подію, крок у розвитку сюжетної лінії.

Завдання 4

Опрацюйте матеріал лекції та розділи рекомендованих навчальних видань за темою. Сформулюйте і запишіть у формі тез риси комедії «плаща і шпаги». Проілюструйте їх на прикладі п'єси Лопе де Веги «Собака на сіні». Відповідь можна оформити у вигляді таблиці:

Риси комедії «плаща і шпаги»	Їх вияви у п'єсі Лопе де Веги «Собака на сіні»

Завдання 5

Згідно з чинною програмою із зарубіжної літератури для 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти вчитель має право самостійно дібрати розділи I частини роману Сервантеса «Дон Кіхот» для розгляду на уроці (8 клас). Ураховуючи матеріал, поданий у підручниках, визначте й обґрунтуйте перелік розділів твору, які б ви запропонували прочитати учням.

Тема 13. Англійська література Ренесансу.

Творчість В. Шекспіра

- I. Своєрідність англійської літератури доби Відродження.
- II. «Шекспірівське питання».
- III. Періодизація творчості В. Шекспіра. «Ромео і Джульєтта». «Великі трагедії».
- IV. Художня своєрідність трагедії В. Шекспіра «Гамлет»:
 - 1. Сюжет і його джерела.
 - 2. Особливості композиції. Система образів. Принцип подвоєння і паралелізму.
 - 3. Характер конфлікту. Тлумачення образу Гамлета.
- V. Твори В. Шекспіра в шкільному курсі літератури.

Література

- 1. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.
- 2. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
- 3. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
- 4. Кирилюк З. Зарубіжна література. Античність. Середньовіччя. Відродження. Бароко. Класицизм : посібник для вчителя. Тернопіль : Астон, 2002. 259 с.
- 5. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.
- 6. Рогозинський В. Театр доби Відродження. *Всесвітня література та культура*. 2002. № 8.
- 7. Куцевол О. Світ Шекспіра : посібник для вчителя. Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2003. 288 с.

Твори для читання й аналізу

- В. Шекспір. Сонети № 66, 116, 130 та інші за вибором. «Ромео і Джульєтта», «Гамлет».

Глосарій до теми

Оптимістичний період – перший період творчості В. Шекспіра (1590 – 1600), твори якого (драми-хроніки, ранні трагедії, комедії, поеми, сонети) відображають загалом життєствердний погляд на світ, віру в торжество добра.

Романтичний період – третій період творчості В. Шекспіра (1609 – 1613), найбільш значним доробком якого були трагікомедії (романтичні драми), сповнені казково-фантастичними елементами, гострим драматизмом, що поєднується із щасливим фіналом, позначені мрійливим, ліричним ставленням до життя.

Трагедія – драматичний твір, в основу якого покладено дуже гострий, непримиренний конфлікт, який приводить, як правило, до загибелі центрального персонажа (персонажів).

Трагічний період – другий період творчості В. Шекспіра (1601 – 1608), протягом якого були написані «великі трагедії» («Гамлет», «Отелло», «Король Лір», «Макбет» та ін.), позначені поглибленим аналізом непримиренних суперечностей людського буття та вкрай трагічним світосприйняттям.

«Шекспірівське питання» – дискусія про авторство творів, які видаються під ім'ям В. Шекспіра, що спричинена недостатністю та суперечливістю біографічних відомостей про митця.

Завдання до теми

Завдання 1

Виконайте тестові завдання.

1. Найвизначнішими зразками трагедії доби Відродження є твори

- а) В. Шекспіра;
- б) М. Сервантеса;
- в) Лопе де Веги;
- г) Данте.

2. У трагедії «Гамлет» В. Шекспір скористався сюжетом середньовічної легенди про Амлета, відомої у різних літературних обробках, вперше наведеної у

- а) «Історії данців» Саксона Граматика;
- б) «Молодшій Едді» Сноррі Стурлусона;
- в) ісландських сагах;
- г) «Декамероні» Дж. Боккаччо.

3. Події трагедії В. Шекспіра «Гамлет» відбуваються

- а) в Англії;
- б) у Данії;
- в) у Давньому Римі;
- г) в Італії.

4. Ім'я якого персонажа пропущено у фрагменті: «Принц ..., студент Віттенберзького університету, щойно повернувся до датського двору в Ельсінор у зв'язку з раптовою смертю короля. Батька він не лише любив, а й глибоко шанував, тому втрату його переносить дуже тяжко. Болісні переживання посилюються вчинком матері, королеви Гертруди, яка, не встигши «стопнати черевиків», що в них ішла за гробом чоловіка, покvapилась стати під вінець з братом короля Клавдієм, котрий тепер сідає на трон. <...> Проте ... чекає набагато страшніший удар: принц дізнається, що батька отруїв Клавдій?»

- а) Роланд;
- б) Гамлет;
- в) Фауст;
- г) Зіґфрід.

5. Який персонаж розкриває Гамлету таємницю смерті його батька?

- а) Клавдій, брат батька;
- б) привид короля;
- в) придворний Полоній;
- г) Лаерт, брат Офелії.

6. В образі якої героїні однієї зі своїх трагедій В. Шекспір змалював чисту й беззахисну людину, що не може протистояти злу, божеволіє гине?

- а) Гертруди;

- б) Лаури;
- в) Джульєтти;
- г) Офелії.

7. Героїня яких творів схарактеризована у фрагменті: «Кохана поета – жінка не ідеальної краси. <...> Однак поет кохає саме таку, не ідеальну, а земну, для нього вона найвродливіша з усіх жінок. Любовна пристрасть поета нездоланна, проте болісна. «Смаглява леді», легковажна й нещира, мучить його непостійністю і примхливістю. <...> Але кохання цілком оволоділо ним, і кожна мить уваги коханої і взаємності сповнює його щастям»?

- а) поезії Анакреонта;
- б) ліричних поезій Данте;
- в) любовної лірики Ф. Петрарки;
- г) сонетів В. Шекспіра.

8. Знайдіть відповідність.

А. Клавдій	1. Братовбивця, який посів данський трон після смерті батька Гамлета
Б. Полоній	2. Брат Офелії, який прагне помститися Гамлету за смерть батька; завдає принцу смертельної рани отруєною зброєю
В. Лаерт	3. Придворний данського короля, який втягує в інтриги проти Гамлета свою дочку Офелію
Г. Гораціо	4. Друг Гамлета, якому принц довіряє усі таємниці

Завдання 2

Трагедія «Ромео і Джульєтта» була написана протягом першого періоду творчості В. Шекспіра, який дослідники його творчості часто називають оптимістичним. Як у п'єсі (хоча за жанром вона є трагедією) відобразилось світосприйняття автора, характерне для першого періоду?

Завдання 3

Які епізоди трагедії В. Шекспіра «Гамлет» є зав'язкою,

кульмінацією, розв'язкою сюжету? Обґрунтуйте відповідь, спираючись на знання змісту твору.

Завдання 4

Назвіть причину (причини), через яку (які) Гамлет зволікає з помстою Клавдію. Аргументуйте свою думку, спираючись на знання змісту твору.

Завдання 5

Згідно з чинною програмою із зарубіжної літератури для 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти у 8 класі вивчаються сонети Данте, Ф. Петрарки й В. Шекспіра. Ознайомтесь із відповідними розділами програми, з'ясуйте, які це твори. Які ще сонети цих митців ви б запропонували учням з метою поглибити їх уявлення про образи Беатріче, Лаури, «смаглявої леді», сприяти усвідомленню своєрідності кожної з героїнь? Обґрунтуйте свій вибір.

Використана та рекомендована література

Основна навчальна література

1. Анненкова О. Антична література. Література Середніх віків : навчальний посібник. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 200 с.
2. Антична література : словник / Миронова В., Михайлова О., Мегела І. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
3. Галич О., Дмитренко В., Фоменко В., Шпетна С. Історія зарубіжної літератури. Античність. Середньовіччя. Відродження : підручник. Луганськ : Янтар, 2004. 320 с.
4. Давиденко Г., Акуленко В. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 248 с.
5. Кирилук З. Зарубіжна література. Античність. Середньовіччя. Відродження. Бароко. Класицизм : посібник для вчителя. Тернопіль : Астон, 2002. 259 с.
6. Ковбасенко Ю. Антична література : навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
7. Мегела І. Координати давньогрецької класичної лірики. *Давньогрецька класична лірика* : антологія / передмова І. Мегели, упорядкування, примітки, коментарі І. Мегели, О. Левка. Київ : Арістей, 2006. С. 22 – 82.
8. Ніколенко О., Філіна І. Філософія життя у китайській та японській літературах (Лі Бо, Ду Фу, Мацуо Басьо та ін.) : посібник для вчителя. Харків : Веста ; Видавництво «Ранок», 2003. 192 с.
9. Пашенко В., Пашенко Н. Антична література : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 718 с.
10. Підлісна Г. Антична література : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1992. 255 с.
11. Рубанова Г. Історія світової літератури. Західноєвропейське Середньовіччя : навчальний посібник. Львів : ПАІС, 2004. 144 с.
12. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку

XIX ст. : історико-естетичний нарис. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. 360 с.

13. Шаповалова М., Рубанова Г., Моторний В. Історія зарубіжної літератури. Середні віки та Відродження : підручник. Київ : Знання, 2011. 476 с.

Додаткова навчальна й довідкова література

1. Білецький А. Було колись під Іліоном... *Гомер. Іліада* / пер. із старогрецької Б. Тена. Харків : Фоліо, 2006. С. 3 – 24.
2. Білецький А. Невмирущі Софоклові твори. *Давньогрецька трагедія. Есхіл. Софокл. Евріпід*. Харків : Фоліо, 2006. С. 209 – 216.
3. Білецький О. Неповторний Арістофан. *Арістофан. Комедії*. Харків : Фоліо, 2002. С. 3 – 18.
4. Бондаренко І. Передмова. *Японська класична поезія*. Харків : Фоліо, 2007. С. 3 – 22.
5. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Вид. 4-те, стер. Київ : Либідь, 2008. 488 с.
6. Гаспаров М. Басни Эзопа. *Басни Эзопа*. Перевод, статья и комментарии М. Гаспарова. Москва : Наука, 1968. С. 241 – 269.
7. Глібовець В. Матеріали до вивчення поем Гомера «Іліада», «Одіссея». *Зарубіжна література в навчальних закладах*. 2004. № 9. С. 30 – 34.
8. Гуревич А. Беовульф. *Беовульф. Старшая Эдда. Песнь о Нибелунгах*. Москва : Художественная литература, 1975. С. 475 – 482.
9. Дабо-Ніколаєв Б. Давньогрецька лірика. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 1999. № 9. С. 25 – 27.
10. Давньогрецька класична лірика : антологія. / Упоряд. І. Мегели, О. Левка. Київ : Арістей, 2006. 402 с.
11. Елліністична поезія : антологія. / Упоряд. І. Мегели. Київ : Арістей., 2007. 380 с.
12. Забарило К. Гомерова «Одіссея» та її місце в світовій літературі. *Гомер. Одіссея* / пер. із старогрецької Б. Тена.

- Харків : Фоліо, 2002. С. 3 – 30.
13. Зарубіжні письменники : у 2 т. / заг. ред. Н. Михальської та Б.Щавурського. Тернопіль : Навчальна книга, 2006. Т. 1. Тернопіль : Навчальна книга, 2006. 566 с.; Т. 2. Тернопіль : Навчальна книга, 2006. 590 с.
 14. История всемирной литературы : в 9 т. / глав. ред. Г. Бердников. Москва : Наука, 1984. Т. 2. 672 с.
 15. История зарубежной литературы. Средние века и Возрождение : учеб. пособие. / М. Алексеев, В. Жирмунский и др. Москва : Высш. школа, 2000. 462 с.
 16. История зарубежной литературы. Средние века и Возрождение. М. Алексеев, В. Жирмунский и др. Москва, 2000. 462 с.
 17. Кобів Й. Вергілій і його епічна поема. *Вергілій. Енеїда*. Харків : Фоліо, 2003. С. 3 – 24.
 18. Кун М. Легенди та міфи Стародавньої Греції. Харків : Фоліо, 2008. 440 с.
 19. Куцевол О. Світ Шекспіра : посібник для вчителя. Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2003. 288 с.
 20. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 608 с. (Енциклопедія ерудита).
 21. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с. (Енциклопедія ерудита).
 22. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с. (Notabene).
 23. Малкович Р. Предисловие. *Омар Хайям. Любовный напиток*. СПб : Азбука, 2013. С. 5 – 18.
 24. Мегела І. Історія давньогрецької літератури. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 386 с.
 25. Мегела І. Історія римської літератури. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 380 с.
 26. Михальская Н. История английской литературы. Москва : Academia, 2006. 486 с.
 27. Ніколенко О. Гімн радощам життя. *Всесвітня література в*

- середніх навчальних закладах України. 2003. № 5.*
28. Підлісна Г.Н. Антична література. Київ : Техніка, 2003. 384 с.
 29. Рогозинський В. Театр доби Відродження. *Всесвітня література та культура. 2002. № 8.*
 30. Словник античної мітології / упоряд. Козовик І., Пономарів О. Тернопіль : Навчальна книга ; Богдан, 2006. 312 с.
 31. Содомора А. До глибин людської душі. *Давньогрецька трагедія. Есхіл. Софокл. Евріпід.* Харків : Фоліо, 2006. С. 335 – 346.
 32. Содомора А. Драматургічна майстерність Есхіла. *Давньогрецька трагедія. Есхіл. Софокл. Евріпід.* Харків : Фоліо, 2006. С. 5 – 20.
 33. Угрин О. Графічні схеми як засіб пізнання Дантової моделі Всесвіту. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 1997. № 9. С. 28 – 33.*

Інформаційні ресурси

1. <http://www.ae-lib.org.ua> (Бібліотека світової літератури. Оригінали та переклади).
2. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Навчальні програми. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>
3. Репозиторій ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/>

Навчально-методичне видання

ЛАПКО Олена Анатоліївна

ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Античність. Середньовіччя. Відродження

*Навчальний посібник
для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
спеціальності
014.01 Середня освіта. Українська мова і література*

За редакцією автора